

PRISUSTVO BOKELJA U SAJAMSKIM GRADOVIMA ANKONSKJE MARKE I U LANČANU (do 1600. godine)

Sačuvana istorijska dokumentacija Kotora, naročito za XIV vek kad je Kotor nešto značio i za XV stoleće dok se Turci nisu neposrednije utvrdili na Jadranu je skromna, te to utiče na istoriopisanje, ako se istraživanje prošlosti Kotorskog zaliva oslanja samo na vrela lokalnog istorijskog znanja. Velika je šteta što se istoričari Boke Kotorske kudikamo više nisu uputili u bogati arhivski materijal susednog Dubrovnika, koji je, kako je reč o trgovini značajniji od grada Venecije. Istraživački prodori pojedinih naučnika, međutim, jasno pokazuju kojim putem treba ići u daljem trasiranju privrednih veza u samom jadranskom basenu. Mletačka Republika je nesumnjivo zavela komercijalni monopol na svojim posedima u Golfu, ali on ipak nije bio toliko sveobuhvatan da je naselja Boke u potpunosti odvojio od ostalog jadranskog sveta. Čak i sa Apulijom, gde su često vladali neprijatelji Sinjorije, bokeljski pomorci su održavali dodire, ako ne drukčije a ono preko Dubrovčana. Dubrovnik je, uostalom, u doba mletačke dominacije, bio ventil poslovnih napona i prozor u svet Bokelja kao i izvoriste obrtnog kapitala i poslovnih relacija za neke od njih, na primer za Peraštane i Novljane. Sa neutralnim područjima kakva je bila Ankonska Marka, uglavnom papska, pa i sa velikim sajamskim gradom Lančanom, nešto južnije, poslove je bilo mnogo lakše voditi.

I. KONTAKTI BOKE KOTORSKE SA ANKONSKOM MARKOM DO POČETKA XVI STOLEĆA

Kontakti Kotora sa jadranskim oblastima bili su potpuno slobodni u vreme kad je Kotor bio pod srpskom vrhovnom vlašću. Tada Dubrovnik nije tako suvereno nadvisivao Kotor u privrednim aktivnostima kao kasnije. U to doba ne samo što su bile intenzivne veze sa susednim Zetskim primorjem i Albanijom nego

i sa Dalmacijom pa i preko mora. Još u srednjem veku u gradu Senigaliji (Sinigalji) (koji se u Danteovo doba nalazio već u opadanju) postojala je ulica Kotora (kod mosta na rečici Nevoli). Senigalija je (pre 1281) u velikoj meri bila naseljena Slovenima koji su u gladnim godinama prešli preko vode, trbuhom za kruhom. U godini 1390. (u popisu imanja i prava lokalne biskupije, u knjizi notara Čeka iz Rekanatija), navodi se Sante Jakobov iz Sklavonije i njegov sin. Počev od prve polovine XV veka sajam sv. Magdalene ponovo je počeo da privlači strane pomorce i trgovce.¹ Uostalom, i Ankonjani su još 1247. stekli povlasticu da izvoze namirnice iz Drača,² te treba pretpostaviti da su s obzirom na plovidbu na toj poslovnoj liniji svraćali u Kotorski zaliv bar da se odbrane od mora.

Prve objavljene knjige kotorskih notara daju o mestima Ankonske Marke i o Ankonjanima skromne podatke. Gvidučo iz Ankone primio je (maja 1330) u Kotoru od dvojice Venecijanaca novac koji je trebalo da vrati za tri meseca, pošto obavi posao. Na isti način je drugi Ankonjanin, Sito de Desina primio u Kotoru novac,³ očigledno da obavi posao, možda u Albaniji. Oktobra 1335, kad su dvojica krznara Italijana primili aranžman od trećeg majstora Italijana da, kao kompanjoni rade u Kotoru, kao sudsko mesto u slučaju spora označena je i Ankona, pored Venecije i Čedadada, jedino mesto u Italiji.⁴ Dubrovčanin Ivan Gradić, koji je bio poslanik i u Ankoni (godine 1368) a vodio je pregovore i u Kotoru (1379),⁵ morao je doprinositi povezivanju sredina u kojima je diplomatski radio.

Sledeće vesti koje su sačuvane o kontaktima Kotorana i građana varoši iz Marke odnose se na 30-te godine XV veka. Više od Ankone zapažaju se veze sa Fermo.⁶ Godine 1432. u Kotoru su živeli i Venecijanac Đulijano Loredan i obučar Antonio Lančano, verovatno rodom iz Lančana; dvojica stanovnika Drača, Nikolo iz Ortone i Mikielo Bjanko preuzeli su od Mlečana neke kalupe da bi

¹ A. Polverare, *Senigallia nel recente*, Senigallia 1965, 35, 77, 56, 77, 47.

² L. Thallóczy — C. Jireček, *Acta et diplomata res Albaniae mediae aetatis illustrantia*, Vindibonae 1913, № 186 (25. VI 1247, papa Inocentije IV ankonskom biskupu Aretinu). — O italijanskim sajmovima u srednjem veku vid. L. Zdekauer, *Fiera e mercato in Italia sulla fine del Medio Evo*, Macerata 1920. — Prema mletačkoj službenoj proceni, promet je na sajmu u Rekanatiji i Lančanu 1914. godine iznosio po 500.000 dukata (*I diari di Marino Sanuto XIX, Venezia*, 286—287 od 26. XI 1514).

³ A. Mayer, *Kotorski spomenici*. Prva knjiga kotorskih notara, Zagreb 1951, 209, № 580 i 585; str. 211, № 592.

⁴ Isto, knj. II (1981), 317—8, № 1233.

⁵ I. Manken, *Dubrovački patricijat u XIV veku*, Beograd 1960, 280.

⁶ Istorijski arhiv u Kotoru (u daljem tekstu: IAK), Sudsko-notarski spisi (u daljem tekstu: SN) IV, 590 (Fermo, pre 1431); V, 163 i 194 (Fermo), 998 (Ankona); VI, 100 (Fermo), 731 (Ankona).

ih dali Lančancu, i pri tome su se zadužili za više od 42 balšićka perpera,⁷ verovatno da bi za njih radio.

Pedesete i 60-te godine Marka se javlja u zahtevima Kotora zbog uvoza vunениh tkanina i ponovne uspostave recipročnih carinskih odnosa. Juna 1458. kotorski predstavnici tražili su u Veneciji da Senat interveniše u sporu s Ankonom; Kotorani su narušili ranije dogovore i običaje o recipročnom oslobođenju carina i kad su uvideli da je to bio pogrešan korak, tražili su od svoje vlade da posreduje kako bi se obnovile stare statusne pozicije. Pet godina kasnije obnarodovan je duka kojim se dozvoljavalo Kotoranima da mogu uvoziti vunene tkanine iz Marke slobodno i neposredno,⁸ valjda bez posredovanja Venecije.

Ionako retka i slabo sačuvana kotorska arhivska građa, kao što se vidi, ni na koji način ne obuhvata intenzivnu privrednu aktivnost Bokelja u gradovima Marke u toku XIII i XIV stoleća. Katorska građa sačuvala je samo više uzgredne tragove boravka Ankonjana u Kotoru. Čudno je da nema sačuvanih vesti o povezivanju, posebno od 30-ih godina XV veka, kad je privredna mašinerija na obema jadranskim obalama zabrektala, Kotor sa Rekanatijem, vrlo značajnim sajamskim mestom upravo pre nego što se afirmisalo Lančano. Ankonske tkanine mora da su bile jevtine i da se Ankonjani nisu u to vreme sami naturali Kotoru, jer su Kotorani u isto vreme nastojali da Sinjorija zabrani uvoz dubrovačkila i tkanina iz Novog.

Mlečani na kraju srednjeg veka nisu rado gledali na privredno povezivanje Kotora sa Ankonskom Markom. Njihovi ratni brodovi su u leto 1500. godine zaplenili tovar jednog kotorskog broda koji je plovio za Marku sa sklavinama, ranom, svilenim tkaninama, kamelotom i sličnim balkanskim i orijentalnim proizvodima; zanimljivo je da je pomorac nosio pismo kotorskog kneza koje je trebalo da ga zaštiti prema mletačkim pomorskim i carinskim organima.⁹ Da bi izbegli pretragu tereta, Kotorani su ponekad robu za Rekanati slali dubrovačkim lađama. Ivan Stijenov je izvesnu količinu glete i 53 komada olova poslao na nekom lopudskom brodu i preko Dubrovčanina Petra Alegretova.¹⁰

Na severnim međama Ankonske Marke nalazio se grad Rimini. Jedan podatak iz 1514. govori o odlasku Novljana na sajam u taj grad.¹¹ Radić Vukašinović iz Herceg-Novog uzео je na plovidbu

⁷ IAK, SN V, 369 od 21. VII 1432.

⁸ G. Cremošnik, *Kotorski dukali i druge listine*, Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine XXXIII—XXXIV, Sarajevo 1922, 186 i 191.

⁹ *Rapporti della Repubblica veneta coi Slavi Meridionali*, *Bravi tratti dei Diarii manoscritti di Marino Sanudo 1496—1533*, Arhiv za povjestnicu jugoslavensku, knj. V, Zagreb 1859, 74.

¹⁰ *Historijski arhiv u Dubrovniku* (u daljem tekstu: HAD), Mob. ord, XV, 56 od 5, 1 1496.

¹¹ HAD, Div. cart. XCI, 184^r od 2. VIII 1514.

jedan lopudski grin od 14 kola, s tim da 16. avgusta isplovi ka Riminiju sa 65 bala esnapa i sa jednim sandukom robe, što bi se prevezlo za »nundine« (sajam), i to za 13 i po dukata vozarine; iz nepoznatih razloga ugovor je poništen nedelju dana pre izlaska iz novske luke.

2. POVEĆANJE RAZMENE IZMEĐU LANČANA I REKANATIJA I BOKE OD KRAJA XV VEKA

Devedesetih godina XV stoleća, obično na dubrovačkim brodovima, Kotorani ili njihova roba odlazili su na sajam u Lančano i u Rekanati. Neki iz Kotora je na sajmu u Lančanu i na vašaru u apulijskom gradu Treniju primio ostatak isplate nekog bosansko-hercegovačkog muslimana.¹ Izvesni Frano iz Kotora koji je radio zajedno sa nekim Ilijom primio je u Lančanu 20 džakova sa pismom sa broda Ivana Antićeva.² Taj Frano je, izgleda, bio brat Ivana Stijenova iz Kotora, koji je stalno živeo i poslovao u Lančanu i Abrucu. Tu je nekim Dubrovčanima bio dužan da nabavi vune; kako to nije učinio a u ugovoru sa Ivanom, kao Franovim punomoćnikom, je bila predviđena kazna od sto dukata ako Frano ne izvrši sporazum, te su obmanuti Dubrovčani tražili da im se isplate tih sto dukata.³ Stijepo Ivanov iz Kotora poslao je brodom jednog Lopudanina na sajam u Rekanati izvesnu količinu glete i 53 komada olova da ih kao komisionar proda Petar Alegretov; brodar je predao u Marki samo 50 komada olova.⁴ Vezu između sajamskih gradova Rekanatija i Lančana i Boke održavao je jedan Krfljanin sa čudnim dvojnim državljanstvom (jer je živeo i na Krfu i u Valoni), koji je iz pomenuta dva italijanska mesta prenosio vunene i svilene tkanine u Kotor kao krijumčarsku robu a da pri tome nije imao nikakvih papira od mletačkih vlasti (»bolete«).⁵

Južno od Marke a severno od Lančana (takođe kontinentalnog grada) nalazila se brdska oblast Abruci. Najbliže luke te oblasti bile su Peskara a ponekad i Ortona, koja je bila i jedna od luka za Lančano. U Abrucima se obično kupovala kvalitetna vuna. Kotoranin Rado Nikolin, patrun jednog grupa, primio je od jednog Cavtačanina 75 dukata s kojima je trebalo da posluje u Abrucima, a potom da robu doveze u Dubrovnik i tu je proda; dobit je trebalo da se deli na udele, i to ukupno devet i po udela, od kojih bi novac dobio dva i po udela a brodska vozarina i poslovna delat-

¹ HAD, Deb. not. LIV, 181 oc 2. VII 1492.

² HAE, Mob. ord. XIV, 162^a at oc 15. IX 1495.

³ Isto, 151 od 21. VIII 1495.

⁴ HAD, Mob. ord. XV, 5 od 5. I 1496.

⁵ I diarii di Marino Sanuto V, 6 od 10. XII 1503.

nost posade pet udela.⁶ To je bilo po tipično bokeljskom običaju da bi posada dobila dve trećine i da 30 dukata vuku po jedan udeo. Taj su sistem Bokelji gotovo obavezno primenjivali za plovidbu u Albaniju. Pored Lančana, trag u kotorskim opštinskim knjigama ostavilo je i poslovanje sa gradom Fermom (Marka).⁷ Na samom početku XVI veka i Peraštani se javljaju svojim vezama sa ljudima iz Marke; Ivan Radmanović i Radman Milanović vodili su trgovačko društvo; prvi je ostao dužan drugome nešto novaca, što se obavezao da će platiti u Rijeci za njih obojicu Paolu Ardoviniju iz Pezara (25 dukata).⁸

Kao nekad u Senigaliji, tako su u prvoj i drugoj deceniji XVI stoleća pojedini Sloveni iz Dalmacije stanovali u Lančanu i tu bili posrednici između istočne obale Jadrana i Italijana. Staraoci zaostavštine jednog Dubrovčana našli su avgusta 1510. jednog Kotoranina, koji je pristao da u Lančano prenese izvesnu količinu robe tog pokojnog Dubrovčanina i da ga preda Jurju Sklavoninu iz Lančana, tkaču; reč je o: 200 dukata, zlata za 80 dukata, o pet bala kordovana sa 1260 kordovana i 295 montonina, o 39 džakova vune i tri brodska pokrivača; nekom Bernardu Đ. Paolovu iz Ankone trebalo je da uruči svitak voska (po 241 dubrovačku libri), od nekog trećeg 28 svežnjeva olova i sedam džakova glete i tri brodska pokrivača, a od staraoca pomenutih dobara imao je da ponese još dva svitka voska (223 i 245 libri); svu tu robu trebalo je ostaviti u Lančanu, na sajmu, u depozitu po računu pokojnog Dubrovčanina; Lančano je na morskoj obali imalo svoj fundik i tu je kod fundikara pokojni Dubrovčanin ostavio devet džaćića glete i četiri džaka vune; i to je punomoćnik trebalo da sprovede u Lančano.⁹ Zabeleške o poslovanju Kotorana u prvoj deceniji stoleća u Lančanu spominju se u arhivskoj građi.¹⁰ Za jednu radnju prodatu Tomašu cipelaru za 50 perpera ovaj se (januara 1508) obavezao da će novac isplatiti za vreme lančanskog sajma meseca maja 1508. godine. Jula iste godine javno je od strane providura i sudija opomenut Tripun Iv. Bolica da preda za plovidbu brod Tripića Miloševića, koji je za plovidbu u Lančano obećao Jakovu Lješko i drugovima, trgovcima; u suprotnom nastala bi šteta koju bi morao da nadoknadi.¹¹

Godine 1500. Jakov Merlič i njegov zet Zaneto Palma najpre su obavili jedno putovanje u Lančano a potom je na drugom putovanju u Trani (Apulija) tast Jakov umro, ostavivši na putovanju

⁶ HAD, Deb. not. LXII, 46' od 4. IX 1502.

⁷ IAK, SN XXV, 361 i 429 (Lančano), 455 (Fermo).

⁸ HAD, Deb. not. LXI, 88' od 13. IX 1501.

⁹ HAD, Proc. not. XI, 186'—7 od 17. VIII 1510.

¹⁰ IAK, SN XXV, 429.

¹¹ IAK, SN XXV, 361 i 429 (27. VII 1508).

razne robe u vrednosti preko 790 dukata.¹² Juna 1511. Frano M. Buća, Vicenco Pima i Benko Bunic a ime ostalih (osim Marjana Lardica) koji su bili oštećeni na putovanju u Lančano, tražili su određivanje avaree, jer je sa karavele morala biti bačena u more roba zbog velikog nevremena.¹³ Pomenuti Marjan Lardić bio je čest gost lančanskog sajma. Prema jednom računu koji je predao 1515. godine, on je na majskom sajmu te godine kupovao crnu saju i ostale vrste boljih tkanina, ostavljajući tu robu za prevoz prve polovine juna svom momku Ivanu i nekom Radu Karaišiću; za uzvrat, dovezao je i u Lančano i na već prilično poznatu pijacu koža u Barleti kordovan i montonine, runaste sklanine i tzv. slovenske kože, tj. svakako govede sušene kože a u Barleti i neka druga apulijska mesta i vosak.¹⁴

Bilo je slučajeva da su Kotorani kao komisionari Dubrovčana plovili u Lančano. Neki Frano Ivanov kao poslovni agent trgovačkog društva dvojice Dubrovčana primio je da u Lančanu proda neki bakar i da potom podnese veran račun i unovčenu svotu novca.¹⁵ Od ruda Kotorani su u Lančano izvozili i gletu, koja je na sajmove u Italiji upućivana i od strane Dubrovčana.¹⁶

U Rekanati, mada je taj sajam počeo da bleđi u svom značaju, još krajem druge dekade XVI veka dolazili su Grci i Turci. Po povratku sa sajma iz Rekanatija ali i iz drugih italijanskih varoši dolazili su sa svilenim tkaninama i drugim stvarima; putovali su preko Jadrana; u prolće 1519. prevezio ih je jedan plemić Lukarević koji je u Ankoni umro; oni su za tranzitnu carinu u Dubrovniku plaćali 2% vrednosti robe. U leto iste godine druga grupa Grka i Turaka, došavši sa sajma u Rekanatiju dubrovačkim ladama, bili su za robu u prolazu na dubrovačkoj carinarnici tretirani povlašćeno, kao Firentinci; no, morali su dati izjavu da neće iskrcati tkanine drugde nego u Dubrovniku.¹⁷ Naknadna izjava bila je potrebna zato što su robu svakako iskrcavali u susednom Herceg-Novom i odatle uzimali u najam brodove muslimana na putu za Albaniju ili za zapadnu Grčku.

U trećoj deceniji stoleća ta se trgovina dalje uvećavala. Juna 1526. Jeronim Ptiković dobio je pred kotorskim sudom spor protiv carinika Jakova u vezi sa slanjem nekih sklavina preko svog sinovca na sajam u Rekanati.¹⁸ Bilo je dosta i krijumčarenja, te je

¹² IAK, XXVII, 357—9.

¹³ IAK, SN XXV, 362'—3 od 27, VI 1511.

¹⁴ IAK, SN XXXIV, 513—15 od 8, IX 1521.

¹⁵ HAD, Mob. ord. XXVI, 4 at od 19, IV 1516.

¹⁶ HAD, Cons. min. XXXV, 8'—9 od 23, X 1518; Proc. not. XI, 186'—7 (17, VIII 1510).

¹⁷ IAK, SN XXXVII, 51—2 od 26, VI 1526.

¹⁸ HAD, Cons. rog. XXXVIII, 10' od 27, V 1525.

na zahtev Bernarda Bolice povedena istraga protiv kontrabanda tkanina iz Rekanatija na jednoj kotorskoj marcilijani, kojom prilikom je preneseno bez plaćanja carina 40 bala vunениh tkanina razne boje.¹⁹ U Rekanatiju je u toku 1526. umro plemić Luka Baz. Bolica, te su njegova majka i brat imenovali punomoćnika za sakupljanje dobara koja su se nalazila u rukama pokojnika; ovlašćeno lice bio bi Vicenco Nik. Bolica ali u slučaju njegove bolesti Antun Tr. Bolica koji su u momentu imenovanja bili odsutni;²⁰ bez ikakve sumnje i sami su se nalazili u Rekanatiju, izloženi zarazi od koje je Luka umro. U Rekanati su i tada neki Kotorani dovozili na sajam kože.²¹ Kotorani su u to doba imali dosta dobre veze sa gradovima Marke, konkretno sa Ankonom,²² a i jedan iz Pezara zabeležen je u kotorskim poslovnim knjigama.²³

Lančano je u to doba ulazilo u akta kotorske kancelarije, posebno po poslovima na sajmu.²⁴ Za one koji su izlazili na avgustovski sajam u Lančanu postojala je mogućnost da tu donose robu sa sajma u Makarskoj. Tako je (1524) neki Frano Plandica iz Makarske poneo u Lančano i sklavinu gospara Bernarda za 25 dukata i dugovao mu je i dohodak na tu robu od tri dukata; Plandica je nosio i nekih 300 kordovana i montonina, što je takođe imalo neke veze sa Bernardom.²⁵ Kao što se vidi, čista zarada kod davanja kapitala komisionaru iznosila je kod prenosa robe sa jednog sajma na drugi preko mora i za prodaju robe 12%.

Nekoliko dokumenata u vezi s raščišćavanjem poslova jedne veće kompanije pokazuju da su Kotorani preuzimali komisionarske poslove i za neke sarajevske muslimane. Sinovi i naslednici dva brata, pokojnog Marina i Jeronima Bolice bili su u kompaniji sa Dobruškom Bolicom i njegovim pokojnim sinom Tripunom. Godine 1517. pokojni Jeronim i pokojni Tripun pošli su na sajam u Rekanati i sastavili su dve police. U njima su označili šta treba da dadu Sarajlije Mustafa (53 dukata) i Kalibajazid (56), jer su kompanjoni ovima nabavili tkanine; račun je bio komplikovan time što je Mustafa potraživao 2000 akči od trećeg, Vicenca Paskvali, što je za polovinu svote Mustafa isporučio u kordovanu po nalogu Dobruška; pored toga javio se i neki mali međusobni dug sa sajma u Rekanatiju. O tome je svedočio Jeronim Tr. Ptiković. Braća stričevići su, inače, s vremena na vreme izvozili u Rekanati

¹⁹ IAK, SN XXXVIII, 679—80 od 26. I 1527.

²⁰ Isto, 93 od 22, X 1526.

²¹ IAK, SN XXXVIII, 680.

²² IAK, SN XXXVI, 557; XLII (1528—31), 498.

²³ IAK, SN XXXV, 699.

²⁴ IAK, SN XXXIV (1521—3), 514; XXXVI (1522—24), 342—71; XXXVII (1524—28), 51 (sajam); XLI (1528—30), 61 (sajam).

²⁵ IAK, SN XXXVII, 1244—45 od 26. V 1525.

konje.²⁶ Petar Ptiković i neki Jeronim navodili su kako im je na rekanatskom sajmu (verovatno 1525) pokradena jedna bala sklavina u dućanu u kome je spavao njihov komisionar, Đakomo Kontunario.²⁷

Znatno uvećani saobraćaj srednjeg Jadrana sa pristaništima Marke i Lančana nastojali su da iskoriste valonske bireme, te su polazeći u lov iz svoje etapne baze u Herceg-Novom pustošili po moru; da do toga ne bi došlo, dubrovački senat je slao glasnike na oba pomenuta odredišta da obaveste dubrovačke i druge trgovce da se, na primer, šest birema i trirema valonskih Turaka nalazi u Novom te da se Dubrovčani iz srednje Italije ne upuštaju u plovidbu.²⁸ Muslimani su sve češće i sami odlazili u Lančano, te su Dubrovčani prema intenzitetu prometa podešavali carinske stope na robu koju bi ovi snosili u Dubrovnik.²⁹

Kotorani su često saobraćali na pomorskoj liniji Kotor — Valona — Lančano — Kotor. Dva brata Bona osnovali su sa trećim bratom trgovačko društvo u vezi s jednim poslom koji je predviđao plovidbu u Valonu i Lančano. Jedan od njih je (1535) otplovio u Lančano sa 600 kordovana iz Valone.³⁰ U to vreme Kotorani su na lančansko tržište donosili najviše kožu i vosak, jer je vek srbijanskih metala i otopina već prošao. Na primer, Dominko Tr. Buća postavio je (juna 1539) punomoćnika, jednog Mlečanina, da mu u fundiku lančanskog sajma preuzme robu (dve bale kordovana sa 34 komada, 18 svitaka voska, dve bale sirovih volujskih koža i druge govede kože), koju je robu Buća ostavio u fundiku aromataru (apotekaru) Otavijana Kapuano.³¹ Od mesta u Marki bečeži se u toj deceniji Ankona, kamo je putovao i jedan Peraštanin.³² Povećani promet umesto da vodi smirivanju na morskim površinama, izazvao je dalje povećanje piraterije. Zbog toga je dubrovačka vlada, za zalog u srebru i zlatu, davala svojim trgovcima na putovanju u Lančano koplja, topove, đulad i barut pa i svoje bombardijere.³³ I Mlečani su imali sve više posla zbog toga što je sve veći broj osmanlijskih trgovaca, Grka, Jevreja i muslimana, odlazio na sajmove po italijanskim gradovima donoseći svilu, začine i šećer.³⁴ Zbog toga je prirodno što su sklavine i kor-

²⁶ IAK, SN XXXVI, 523—4 (2. VI 1523), 586, 588, 591, 592, 605.

²⁷ IAK, SN XXXVII, 51—2 od 26. VI 1526.

²⁸ HAD, Cons. rog. XXXVIII, 10' od 27. V 1525.

²⁹ HAD, Cons. rog. XXXVII, 60' od 22. V 1523.

³⁰ IAK, SN XXXIX, 262 i 266—69 (22. VI 1535); B. Hrabak, Poslovanje pomoraca i trgovaca iz Boke Kotorske u Albaniji do 1600. godine, Spomenik SANU 127, Odeljenje istorijskih nauka V, Beograd 1986, 43.

³¹ IAK, SN XLVI, 585—6 od 29. VI 1539. — Vid. i: XLVI, 621, 541/II.

³² IAK, SN XLIII (1529—33), 743.

³³ HAD, Cons. rog. XLIII, 8 od 23. V 1536.

³⁴ H. Inaldžik, Osmansko carstvo. Klasično doba (1300—1600), Beograd 1974, 191.

dovan, ukrcavani na kotorskim brodovima za Lančano, osiguravani (1540) u Dubrovniku.³⁵ Kotorani su i kasnije u Lančano izvozili sklavine i kožu.³⁶

Četrdesetih godina XVI veka pominja se otimačine u trgovanju sa Lančanom. Jedan kotorski plemić Bolica imenovao je punomoćnika da sakupi neku balu sklavina od nekog Narda iz mesta Loreto (Marka) koji je stanovao u Lančanu, a ako u tome ne bi uspeo, imao je da se obrati sudu grada Lančana.³⁷ Alirajs iz Drača na plovidbi jednog dubrovačkog pomorca iz Slanog na putu iz Barija za Abruco 3. maja je uhvatio brodić, držao ga sa posadom dva meseca (1547) a potom je saeciju sa ljudstvom dovukao u Herceg-Novi, da bi tu lađica sa posadom i robom bila otkupljena i oslobođena.³⁸ Pored Lančana u knjigama tekućih poslova Kotora u to vreme zabeleženo je i jedno putovanje u Ankonu.³⁹ I u dubrovačkoj građi u to doba beleži se odlazak Kotorana u Ankonu. Patron skiraca Luka Radov dao je svoju lađu na plovidbu Antunu Petrovom iz Kotora, stanovniku Lopuda, da u Patraskom zalivu u toku 20 dana primi tovar, te da direktno otplovi u Ankonu; vozarina je bila znatna — 110 dukata.⁴⁰

Posebno su kotorski tabaci rado putovali preko mora u Lančano, plaćajući tamo svoje robne kredite dobijene u Kotoru. Narocito je majski sajam u Lančanu bio popularan. Januara 1546. kotorski tabak Ivanić Stijepov uzeo je od jednog Bolice šest topova karizeja, s tim da naplatu obavi sa 150 kordovana i to na majskom sajmu u Lančanu,⁴¹ što znači da su i dužnik i verovnik obavezno znali da će biti na stalnom sajamskom mestu. Slično su se dva kotorska tabaka zadužila kod jednog kotorskog kolenovića na pet truba karizeja u ukupnom iznosu od 69 dukata (peča se obično plaćala po 11 dukata), s tim da isplata padne na majskom sajmu (1547) u Lančanu;⁴² u vezi s jednom balom od 17 sklavina, bačenom u more sa broda Nikole Drago na putovanju iz Lančana preko Palagruže i Lastova vođeno je isleđivanje; bala je pripadala nekom patriciju Tripunu Grubonji a spor oko nje vođen je između dvojice kotorskih tabaka, Rudička i Pavlića.⁴³ Izlazilo bi da su tabaci bili ne samo proizvođači obrađene kože koju su sami i prodavali na inostranom tržištu, nego da su primali u preprodaju tuđi espap. Sklavine utovarene u Kotoru često nisu bile naročitog kvaliteta, i time se može razumeti zašto je bila vraćana neprodana.

³⁵ HAD, Div. not. CVI, 95 od 13. V 1540 (brodar Rado Nikolin).

³⁶ HAD, Div. not. CIX, 139—9' od 14. V 1547 (osiguranje za Nikolu Drago).

³⁷ IAK, SN XLIX, 279 od 14. VIII 1545.

³⁸ HAD, Lett. Lev. XXIII, 257 (jula 1547).

³⁹ IAK, SN XLIX, 279 (Lančano), 199 (put u Ankonu).

⁴⁰ HAD, Div. not. CVIII, 161' od 7. V 1545.

⁴¹ IAK, SN XLIX, 172—3 od 8. I 1546.

⁴² IAK, SN L, 97 od 26. II 1547.

⁴³ IAK, SN XLVIII, 253—7, 260—62, 265—6 (14. IV i 19. VII 1543).

U poznatom itineraru Mlečanina Đovani Batiste Đustinijanija (1553) nalazimo zbirni podatak da su Kotorani u to doba godišnje izvozili u Lančano oko 60.000 sklavina i dosta obrađene kože i vune što je dolazila iz turske zemlje a što su Kotorani dvaput godišnje odvozili u Lančano (maja i avgusta), ali i u Veneciju.⁴⁴ Pored sajma u Lančanu tih godina je zabeleženo poslovanje sa nekim Ankonjanima.⁴⁵ Obligaciju na sto mletačkih dukata izdao je (12. septembra 1555) Jeronim B. Bolica Gabrielu Alcanu, plemiću iz Bergama; kad je prvi put potegnuto pitanje isplate u Kotoru preko punomoćnika u Veneciju Leonarda Ronkana, Jeronim je obećao da će po 15 dukata plaćati svake godine počev od 1. decembra do narednog avgusta, no već je prva rata izostala.⁴⁶ Treba pretpostaviti da je isplata rata bila povezana sa izlascima na letnji sajam u Lančanu.

Izgleda da se i živa stoka ukrcavala na lađice za Lančano, kao što su konji dosta masovno iz Kotora i iz Bara izvoženi u Apuliju, na mletačko područje ali i drugde u Italiju. Paval Radisav Medakov iz Onogošta sa ortacima doterao je u Kotor stoke za 4500 belih akči; stoku je kupio neki Milovan, odmah je isplatio 700 akči, a ostalo je trebalo da isplati kad se vrati sa lančanskog sajma.⁴⁷ Izvoz konja u Veneciju izričito navodi Đustinijani.⁴⁸ U Marku su više išli konji doterani u Dubrovnik; jedan koji je pripadao nekom kruševačkom trgovcu prodat je od strane jednog dubrovčanina iz novog Brda za nekog trgovca iz Milana u Rekanatiju,⁴⁹ Firentinci, pak, izvozili su konje iz Bara za Ankonu.⁵⁰

Na sajam u Lančanu iz Kotora i Dubrovnika doveženi su i skupi proizvodi iz udaljenog Egipta. Među robom nekih Kotorana nalazila su se i tri džaka aleksandrijskog lana,⁵¹ dok je na brigenčinu kojim je upravljao bačvar Dabo iz Kotora prevezen biber koji je u Dubrovniku osigurao kožuhar Miho Pavlov; robe je bilo bar za 335 dukata a upućena je na Santo Vito di Lančano,⁵² sajamsku luku.

Kožari iz Kotora, ali i drugi, sa isplatama u Lančanu bili su aktivni i 60-ih godina. Tabak Vicenco Alvić obećao je jednom patru 112 dukata za osam komada karizeja s rokom isplate za vreme sajмова u Lančanu, i to prvu polovinu u maju a drugu

⁴⁴ S. Ljubić, *Commissiones et relationes venetae* II, Zagreb 1877, 246.

⁴⁵ IAK, SN LIV (1553—55), 169 (sajam u Lančanu), 383 (Ankonjanin).

⁴⁶ IAK, SN VIII, 246 od 23. X 1561.

⁴⁷ IAK, SN LVII, 590—91 od 18. V 1565.

⁴⁸ Kao bel. 43.

⁴⁹ HAD, Div. not. XCVI, 53' od 7. IX 1521.

⁵⁰ HAD, Div. canc. CXXXII, 183 od 28. IV 1535.

⁵¹ IAK, SN LVI, 923.

⁵² HAD, Noli et sic. V, 32'—3' od 17. V 1568.

na avgustovskom sajmu.⁵⁴ Istom zajmodavcu se i Dominko Iv. Vladičić, Kotoranin koji je stanovao u Sibeniku, obavezao na 29 dukata i 22 groša s tim da novac isplati na avgustovskom sajmu u Lančanu.⁵⁵ Sajam u Lančanu beleži se tih godina i u drugim kotorskim dokumentima.⁵⁶

Isplata karizeja kordovanima koji bi bili prodati na sajmu u Lančanu produžila se i 70-ih godina XVI veka. Primeriče, Nikola Jer. Pima primio je od Antuna Fr. Bolice dva komada karizeja koji su vredeli 36 talira; tu vrednost kompenzirao je sa 150 kordovana koji su se nalazili u rukama Tomaza Barnardona, takođe prisutnog prilikom davanja izjave, koji je obećao da će za Boličin račun tu obrađenu kozju kožu prebaciti, i to osiguranu, na majski sajam u Lančano.⁵⁷ Promet između Boke, pre svega Herceg-Novog, te Lančana i Abruca mora da su u to vreme pomagali i jevrejski trgovci, kako u svojim naseobinama u Lančanu i Abrucima⁵⁸ tako i u Herceg-Novom, gde su već imali i lepo groblje. U Rekanatiju su Kotorani dolazili u posred obilježja sasvim desetih ljudi, na primer Lorenca Laurencii iz Rekanatija koji se obavezao fra Agostinu iz Udina, stanovniku Rekanatija, sestriću Paskvala Furlana, naseljenog u mestu Posti, kod samostana Sv. Augustina, da će mu platiti 20 firentinskih dukata.⁵⁹ Takve obveznice su kursirale kao vrednosne hartije, pa su ih primali i Kotorani koji su dosta često odlazili u razna italijanska pristaništa.

Osamdesetih godina pored robe Bokelja koja je išla u Lančano, odatle su češće počele da stižu novčane uputnice, verovatno stoga što poslovni ljudi u Boki nisu bili u stanju da unovče tkanine i drugu manufakturnu robu koju bi mogli nabaviti na sajmu. Na sajmu u Lančanu trebalo je naplatiti 500 dukata Venecijancu Lorencu dela Vedova, po nalogu Batiste i Đakoma Noris menicom od 24. septembra 1588; tu menicu je Vicenco Fr. Bolica dao registrovati u uredu kotorskog kancelara.⁶⁰ Kotoranin Frano Nik. Đermani doneo je sa lančanskog godišnjeg vašara 600 dukata pomenutom Lorencu da bi se taj novac uručio trećem, a neke pare koje je kapetan fregate Ilija Petrov u svoje vreme doneo iz Venecije.⁶¹ Peraštanin Kristofor Lor. Moro preneo je svojim galeonom iz Dub-

⁵⁴ IAK, SN LVI, 853 od 20, IV 1560.

⁵⁵ Isto, 903 od 10, V 1560.

⁵⁶ IAK, SN LVI, 853 (sajam), 903, 923, 1063.

⁵⁷ IAK, SN LXII, 343—4 od 8, XI 1578.

⁵⁸ G. Pensa, *Il rito giudaico della profanazione dell'ostia e il cielo della «rassione» in Abruzzo*, Archivio storico per le province napoletane I, 6 n. s. (1905), 5, 3—4.

⁵⁹ IAK, SN LXII, 444 od 7, XI 1579.

⁶⁰ IAK, SN LXV, 243 od 4, XI 1548.

⁶¹ Isto, 280 od 12, I 1589.

rovnika u Lančano neku robu koju su na 900 dukata osigurani jedan dubrovački bankijer i neki apotekar.⁶¹

Lančano je predstavljalo i veliko tržište menica tokom XVI stoleća. O tome je objavljena čitava knjiga, mada nikako ne obuhvata sve menice trasirane i naplaćene na sajmu odnosno tamo sastavljene. U objavljenoj zbirci ima vesti o Dubrovčanima, o Valoni, Šibeniku, Splitu, Zadru i Rijeci i, razume se, mnogo više prepisanih menica iz Ankone i drugih mesta Ankonske Marke, ali nema nijedne iz Boke Kotorske.⁶² Na osnovu distriktualnog notarskog arhiva u Lančanu izneseni su podaci o prisutnosti Kotorana na sajmu. Jednu obveznicu (9. septembra 1526) napisao je u Lančanu Kotoranin Matija Stijepov a kao svedoci nju su overili Petar Mar. Bolica i Frano iz Dubrovnika. Obrađene kože iz Kotora stajale su na sajmu 1567. godine 82 i po dukata bala a 1622. godine samo 70 dukata.⁶³

Menicâ koje je trebalo naplatiti u Lančanu ili iz Lančana bilo je već poprilično poslednje decenije stoleća. Ivanu Bolici imao je da septembra 1590. u Lančanu isplati 350 dukata Antonio Gacilo u ime Đovani Pjetra Pitrilija; da obavi naplatu Ivan je ovlastio Kotoranina Marka Petrovog, koji je mogao da traži tih 360 dukata i od nekog Antonija Gorge.⁶⁴ U jednom slučaju, te godine, Kotoranin Tripun Radov za robu u iznosu od 300 dukata koju je na lančanskom godišnjem vašaru prodao za svog komitenta Benita Paskvalija imao je da primi novac u Veneciji kod Lorenca dela Vedova; registrovanjem u Kotoru 24. jula 1590. Tripun je menicu preneo na Benita (napisanu 4. jula).⁶⁵ Na sličan je način isti Tripun ustupio menicu na 200 dukata (napisanu u Lančanu 10. jula 1598. od Batiste i Đovanija Đak. Noris s tim da isplata bude u Veneciji od strane Andzola i Đ. B. Cađini iz Erkolija i Antonija Kaluni) Ivanu Vicencovu, krojaču iz Dubrovnika.⁶⁶ Kao što se vidi, ima ljudi koji su se prosto specijalizovali za menični saobraćaj i koji su godinama bili prisutni na lančanskoj pijaci novca, koja je za Boku slala novčana amanetna pisma na Veneciju. Dok se iz Lančana obično više nisu donosile zapadne manufakturne izradvine, u Lančano su i sledećih decenija stizale bale naročito obrađenih koža iz Kotora. Avgusta 1599. Nikola Basan kupio je 700 velikih i 300 ostalih koža za sebe i svog poslovnog prijatelja Duru Bijelića; kako nije htio da plaća proviziju onome koji bi robu prevezao i

⁶¹ HAD, Noli e sic. XIII, 154'—6 od 21. V 1580.

⁶² C. Marciani, *Lettres de change aux loires de Lanciano au XVIe siècle*, Paris 1952, passim.

⁶³ C. Marciani, *Le relazioni tra l'Adriatico orientale e l'Abruzzo nei secoli XV, XVI e XVII*, *Archivio storico italiano* 1965, 1, 30—31, 33.

⁶⁴ IAK, SN LXVI, 65 od 3. IX 1590.

⁶⁵ Isto, 43 od 24. VII 1590.

⁶⁶ IAK, SN LXIX, 393 od 20. VIII 1598.

unovčio u Lančanu, odlučio je da sam ode na sajam.⁶⁷ U kotorskim notarskim knjigama ima i drugih upisa koji se odnose na mesta Ankonske Marke — na Ankonu i Fermo.⁶⁸

Iz 1606. godine ima arhivskih beležaka o odlasku Bokelja na lančanski vašar. Vicenco Ratković, naseljen u Kotoru, na primljenih deset lakata fine vunene tkanine obojene u ljubičastu boju (u vrednosti od 30 talira) obavezao se da pođe u Lančano,⁶⁹ verovatno sa stočarskim proizvodima kotorskog zaleđa. Maja iste godine kotorski trgovac Tripun Ivanov opunomoćio je Kotoranina Vicenca Pautino, naseljenog u Veneciji, da menicom na banci u Veneciji digne 1050 dukata i jednu njegovu petinu sa računa Frančeska Moreli, naslednika Đovanija St. Skavini.⁷⁰ Pored Lančana sledećih godina u kotorskim notarskim knjigama se mnogo češće sreće Ankona,⁷¹ koja ponovo postaje privlačna za Bokelje, svakako zbog mletačko-španskog zaoštavanja druge decenije XVII stoleća.

Jedna grupa od 22 poslovna pisma, registrovana u Kotoru aprila 1523. daje dosta dobar uvid u način poslovanja kotorskih trgovaca u vremenu od sredine 1505. do kraja 1519. godine na stranim tržištima, jer je kotorsko tržište bilo preusko čak i za kupovinu stočarskih proizvoda. Reč je o pismima koja je Tripun Ivana Dimitrijević (Dimitraš) slao bratu Franu u Barletu odnosno u Lančano. Prvo Tripunovo javljanje bilo je iz Dubrovnika 9. jula 1505, kamo je otišao da kupi »morlačke robe«; nažalost, ustanovio je da su sklavine bile skupe, po šest dukata bala, mada ih je trebalo prethodno prati i dobro sušiti a potom ponovo pakovati; kako je pretila opasnost od gusarskih fusta i galija, Tripun je 200 dukata ostavio u rukama Ivana Gundulića, da ovaj novac preda kakvoj mletačkoj navi koja bi plovila prema Bariju. U to vreme braća su u kotorskom dućanu raspolagala kordovanom i montoninama nekog Petra kao i sa dva svitka voska; Frano je trebalo da utera novac od nekog dužnika, s tim da primi mletačke cekine. Sklavine se u Dubrovniku tada nisu mnogo prodavale, jer se novim dovozom očekivala povoljnija cena, dok se nije isplatilo da po svaku cenu uzima kordovan, jer mu je podignuta cena s obzirom da je velika količina ovoga prebačena u Lančano, te ga je u Dubrovniku čak bilo malo. Kordovan je u Dubrovniku bio dobar, te je Tripun bio mišljenja da bi, ako njihov poslovni prijatelj Nikola Radov krene na put, trebalo jednu partiju tih obrađenih koža ipak kupiti i prebaciti u Molfetu, a ne u Lančano. Tripun se na dubrovačkoj pijaci zanimao i cenama drugih proizvoda, kao žita, voska, glete i olova,

⁶⁷ IAK, SN LXX, 158 od 18. VIII 1599.

⁶⁸ IAK, SN LXVII, 251, 303 (Ankona); LXVI, 142 (Fermo).

⁶⁹ IAK, SN LXXIII, 421 od 29. I 1606.

⁷⁰ Isto, 656 od 25. V 1606.

⁷¹ IAK, SN LXXVI, 10 i 9 (Lančano). — Za Ankonu vid.: LXXIII, 196, 221, 225, 264, 782, 783, 785, 865; LXXIV, 891, 1138; LXXVI, 679, 753; LXXVII, 87, 232, 288.

tražeći od brata da ga obavesti o cenama pšenice i ječma na apulijskom tržištu. Sedmicu dana kasnije u Dubrovniku je primio novosti iz Lančana: majski sajam je te godine protekao bedno, a da se nije utržila ni četvrtina robe koja je bila dovezena. Tripun je u Dubrovniku ipak počeo da kupuje sklavine, mada nisu bile najbolje, te ih je ostavio da odleže u Dubrovniku; ponudio je bratu da mu pošalje kordovan ili drugu robu koju bi kupio svojim novcem.⁷² Septembra iste godine Tripun je pisao bratu u Barletu da je nabavio olova i glete za sajam u Tranju, da ne bi Frano morao da robu iz Barlete prevozi u Trani. U to vreme iz Kotora su drugi trgovci pripremali za Apuliju bale kordovana i džaćiće glete, a ažija za zlatnike iznosila je 18%. Ipak, u Kotoru se očekivao dovoz kordovana sa strane. Tripun je pretpostavio da će u Apuliji dobro ići kamelot, jer ono malo što je te robe dovezeno u Lančano sve su pokupovali neki Fiorentinci. Kotoranin je bratu uputio i jednog konja na prodaju. Zamerio mu je što ga ne obaveštava o prodi platna i sedala.⁷³

Još dok je bio u Dubrovniku, 31. jula 1505. Tripun je poručio bratu da robu u Apuliji kupuje što više, pa makar se za novac i zaduživao, jer da predstoji sajam u Lančanu i u Rekanatiju, a on raspolaze dućanom te robu može da odloži, da je ne bi kupovao po višoj ceni pred same sajmove. Tripun nije mislio da lično putuje na avgustovski sajam u Lančano, mada je u Dubrovniku već nagomilao 300 bala sklavina, više od 150 svitaka voska i dosta kordovana, nego je računao da na veliki vašar uputi «faktora». Tražio je da mu brat preuzima i čuva venecijanske i ugarske (austrijske) zlatnike, jer je taj novac ulagan u morlačku robu. Računao je da bi se isplatilo da za sajam sv. Martina u Dubrovniku nakupuje olova i glete.⁷⁴ Prepiska je sačuvana i za proleće 1507. godine, ali se ne pominju Lančano i Rekanati, nego, pored drugog, skopski kordovan i raša i ekspedovanje olova i glete na sajam u Bitonto.⁷⁵

Oktobra 1512. Tripun je u Dubrovniku dobio obaveštenje o velikim povoljnostima poslovanja na rekantatskom sajmu i to posebno sa morlačkom robom, kordovanom i montoninama te olovom i gletom. Montonine su tada u Dubrovniku stajale osam dukata za sto komada, arbanaska pšenica pet a apulijska pet i po groša kupel.⁷⁶ Dvanaesto registrovano pismo uputio je Tripun Franu preko dubrovackog plemića Ivana Vladisavovog (Gundulića, ?), put Lančana, a preko patruna Nikole Milatkovog sklavina, morlačkih i belih levantinskih i jednu balu rašica od 535 lakata. Iz Dubrov-

⁷² IAK, SN XXXVI, 312—15.

⁷³ Isto, 316—9.

⁷⁴ Isto, 322—25.

⁷⁵ Isto, 325—35.

⁷⁶ IAK, SN XXXVI, 335—39.

nika je mnogo poslato runastih sklavina, voska i kordovana, ali dubrovačke vlasti nisu dopuštale da roba ide na jug nego u Veneciju. Kako je već počeo rekanatski avgustovski vašar Tripun je tražio od brata da ubrza pripreme oko slanja robe, s obzirom da je u Lančanu bio dugo. Još od meseca maja Tripun je uputio 150 sklavina u Lančano, a drugi espap u Barletu i drugde u Apuliju, što je ukupno iznosilo 40 bala runaste sklavine i 35 bala raše.⁷⁷

Franjo se maja 1515. nalazio na sajmu u Lančanu, kamo mu je brat preko patruna Rada Krajšića iz Kotora poslao 12 bala sklavina i 120 komada morlačke raše; roba je bila, svakako, iz Dubrovnika, jer je kao težinska vrednost navedena dubrovačka libra. Brodovi koji su iz Kotora polazili u Lančano najpre su se zaustavljali u Risnu, gde se najviše morlačke robe sakupljalo za avgustovski lančanski sajam. Tripun je brata mogao da obavesti da je senjski sajam dobro prošao kad je reč o obradenim kožama iz Kotora, mada je opravljena velika količina, jer da je sve kupljeno. U junskom pismu 1515. Tripun je brata obavestio o dubrovačkoj proceni majskog lančanskog vašara: prošao je jadno, te je odmah preduzeo mere da u Dubrovniku preuzme od Bernarda Cicojevića olovo, gde ga je ostavio, jer je ta roba dobro prolazila. Za dalju kupovinu metala bio mu je potreban novac. Na trgovinu pšenice se nije moglo pomišljati ni u Dubrovniku, jer je žetva u Albaniji omanula i zato što je i u Kotoru i u Dubrovniku još postojala velika količina dovučena iz Apulije; star arbanaške pšenice išao je po deset akči.⁷⁸

Sledeća registrovana pisma napisana su marta i aprila 1518. Tripun je kupio neku zemlju u Prčanju za 950 perpera, od čega je 250 obračunato za dva topa tkanina; to je učinio da mu novac ne bi ležao neoploden, obzirom da je u Kotoru kordovan bio skuplji nego u Apuliji, glete i olova više nije dolazilo, a sklavine su predstavljale neku staru i lošu robu i njih nije hteo da uzme. Zbog manjka dobre izvozne robe na dubrovačkoj pijaci, neka dubrovačka kompanija se javila i u Kotoru. Velikim ladama se u to vreme nije slala roba iz Kotora za Apuliju, ali je Tripun bratu ipak savetovao da njihov espap proda, bilo za gotov novac bilo da je trampl. U komuniciranju braće učestvovao je i neki Luzon iz Perasta, prenoseći pismo iz Barlete. U leto te godine Tripun je pisao da mora mnogo da pazi na strane trgovce, jer su oni (on i brat) prema njima siromašni. Tada mu je izgledalo da je najpovoljnije da novac ulaže u arbanašku pšenicu, čiji je star iznosio osam i po dukata, pšenica 11—12, a vosak šest i po groša libra; ostali artikli poslovno nisu bili zanimljivi. Septembra 1518. Tripun je preko Rada Krnišića ukrcao pšenice i u Traniju ili Barleti za grupu trgovaca, u kojoj su se našli i Marin Lardić i firma pokojnog Urbana Palmice.

⁷⁷ Isto, 341—44.

⁷⁸ Isto, 344—48 i 348—50.

Tada pa sve do kraja 1519. Lančano i Rekanati se nisu javljali u prepiscima.⁷⁹

Kao što se vidi, bez obzira na često vrlo povoljan prijem robe iz Kotora i Dubrovnika na italijanskim sajmovima, nije postojala nikakva specijalizacija trgovaca samo za određenu vrstu robe (na primer, za prerađene kože, morlačku robu ili za proizvode rudarstva), niti su trgovci raspolagali takvim kapitalima da bi mogli da blokiraju kupovinu neke vrste espapa i da se na italijanskim pijacama pojave u ulogu monopoliste koji natura svoju cenu, nego su trgovci bili svaštari i radili su od prilike do prilike, prateći konjunkturu čitave lepeze proizvoda, u koju su ulazile i žitarice, orijentalni proizvodi (kamelot, začini), ali i platno, turska sedla i arapski konji. Apulija je uvek bila privlačnije tržište nego i razvikano abručko Lančano i nešto dalji Rekanati. Zanimljivo je kako su Kotorani, bežeći sa suviše uskog kotorskog tržišta, odlazili na dubrovačku pijacu, a nisu razvijali dovoz produkata iz Hercegovine preko Risna. Razlog je možda bio u tome što se u Dubrovniku i »morlačka roba« mogla uvek nabaviti i u najvećim količinama, boljeg kvaliteta i sa većim dijapazonom cena. Pored toga, u Dubrovniku se uvek lako dobijala prvoklasna informacija o ponudi i potražnji na celom Jadranu, pa i šire, uvek se mogao unajmiti dobar, slobodan za plovidbu brod, uvek obaviti osiguranje robe pa i pozajmiti novac pod manjom kamatom.

3. ODNOSI DUBROVNIKA SA GRADOVIMA ANKONSKE MARKE U XIII, XIV I XV VEKU

S obzirom da Kotorani i pre ulaska u sastav Mletačke Republike kao i posle toga nisu imali posebno regulisane odnose sa Lančanom i gradovima Ankonske Marke, i kako su poslovali u velikoj meri preko dubrovačkih brodova i koristeći se poslovnim kanalima Dubrovčana, biće potrebno baciti pogled na odnose Dubrovnika i par gradova Ankonske Marke, posebno u srednjem veku, kad su odnosi bili manje uređeni. To je, inače, pitanje koje je u nauci već bilo razmatrano u nekoliko navrata.

Ankonska Marka se danas proteže na prostoru između reke Tronto, na jugu, i reke Marekje na severu, sa gradovima Pezarom, Rekanatijem, Fanom, Urbinom, Čenigalijom, Ankonom, Jesijem, Ozimom, Loretom, Mačeratom, Fermom i Askoli Pičenom. U severnom delu toga prostora nalazi se i nezavisna država San Marino. U srednjem veku granice Marke nisu bile ustanovljene. Zbog toga pojam Marke ni savremenici često nije bio sasvim jasan i precisan. To se posebno odnosi na severno susedstvo Marke, u koju

⁷⁹ Isto, 706^a—15.

je počeo uključivan grad Rimini,¹ mada on već pripada Romanji, dok su neke odredbe koje su se odnosile na trgovinu, dubrovački senatori proširili na teren čak do Ravene.² Oblasti današnje Ankonске Marke nalazile su se od X do sredine XIII veka u sklopu nemačkog carstva, te je otuda naziv Marke. Još februara 1198. Ankona i Ozimo su obrazovali neku vrstu konfederacije u koju su pozvali gradove Rimini, Senigaliju, Mačerat, Čitanovu i Firmo, kako bi se lakše borili protiv nemačke prevlasti. Opština Jesi je pokazivala najviše revnosti u odbrani interesa pape Inocentija, koji je pomagao opštine Marke. Potom je (1199) nastao rat između Ankonjana i njihovih saveznika Ozimana, Jesinaca, Firmljana i Faneza, koji je zaključen mirom u kaštelu Polverađi (1202), uz asistenciju papških delegata. Godine 1226—8. nastale su razmirice između Ravene i Venecije sa Ankonom, ali su Ankonjani uspeli da se izvuku iz mletačkog zagrljaja dobivši (1231) povlastice u trgovanju sa Egiptom nezavisno od privilegija Mlečana. Godine 1260. obnovljena su neprijateljstva između Ankone i Venecije, te je grad sv. Marka podvlastio trgovinske mogućnosti Ankone svojoj jadranskoj dominaciji.³ Ankonška Marka sastojala se od dve marke — Kame-rinske (Firmljanske) i Ankonске, no ujedinjenje tih maraka u jednu pokrajinu sa sedištem u Ankoni obavljeno je još u uslovima nemačkog suvereniteta. Od sredine XIII sve veći deo Marke podpadao je pod vlast Svete Stolicе.⁴ Ipak, gotovo do kraja srednjeg veka pokrajina se nije konstituisala kao celina, posebno grad Ankona, tako da nije neopravdano govoriti o vezama pojedinih gradova, a ne Marke kao celine.

Na privlačnost uzajamnog trgovinskog delovanja Dubrovnika i Kotora s jedne i gradova Ankonске Marke s druge strane uticala su dve okolnosti: (a) geografski položaj i blizina, jer je preko Ankone i Dubrovnika prelazila poprečna saobraćajnica koja je Toskanu i severozapadne delove Italije, nasuprot Veneciji, vezivala sa središnjim delovima Balkanskog poluostrva i vizantijskim kopnenim posedima; i (b) činjenica da su privrede Dubrovnika i Kotora s jedne i ankonških gradova s druge strane komplementarne. Mada je većina pomenutih gradova primorski gradovi, na njihove izvozne mogućnosti uticala su njihova zaleđa. Zbog toga je Marka mogla nastupati u odnosima razmene dobara poljoprivrednim i manufakturnim produktima, a Dubrovnik i Kotor stočarskim i ru-

¹ J. Gelcich — L. Thallóczy, *Ragusa és Magyarország őszeköttétésének Oklevéltára*, Budapest 1887, 301.

² HAD, Cons. rog. III, 93' od 14. V 1422.

³ M. Natalucci, *Ancona nel Medioevo*, Città di Castello 1960, 172—77, 189—91, 206—9.

⁴ M. Natalucci, *Ancona attraverso i secoli I*, Città di Castello 1947, 209—11, 225—7, 230—35; *Enciclopedia Italiana XXVI*, Roma 1949, 229—30; *XXII*, 230—1; *III*, 128—9.

darskim. Takvo stanje uzajamne upućenosti rano su ukazale gradovima sa obe jadranske obale da se povežu trgovinskim ugovorima.

Karakterističan je ugovor o prijateljstvu zaključen avgusta 1206. između predstavnika kastruma Rekanatija i civitasa Dubrovnika. Ugovor je bio poznat starom dubrovačkom istoriopiscu Juniju Rastiću.⁵ On sadrži obećanje konzula Rekanatija da će se Dubrovnikom održavati čvrsti mir i prijateljstvo, pošteno ih pomagati u svom gradu i području. Ugovor nije predviđao recipročno oslobađanje plaćanja lučkih taksa, kako je to zapisano kod nekih drugih sličnih sporazuma iz toga vremena.⁶ On je obnovljen 1229. godine.⁷ U to doba primarno je bilo pitanje obezbeđenja lične i imovinske sigurnosti trgovaca. Ukoliko nije bilo sličnih ugovora (a ponekad i kad ih je bilo), kad bi trgovac nekog grada pretrpeo kakvu štetu, prema svim građanima grada iz kojeg je bio povredilac počele bi se primenjivati represalije, tj. pravo samoobeštećenja na račun prvog koji bi oštećenom ili njegovim varošanima pao u ruke.

Ugovor sa Rekanatijem bio bi prvi po prelasku Dubrovnika pod mletačko vrhovništvo. Pre toga vremena Dubrovnik je zaključio osam ugovora od kojih dva otpadaju na gradove Marke — sa mestom Fano (1199) i sa Ankonom (1199). Analiza odnosa sa Fanom, međutim, vrši se tek ugovorom od 1231, koji je obnovljen 1249; on je Dubrovčanima pružao sigurnost u trgovačkim akcijama, s tim što su Fanezi uživali iste pogodnosti u gradu sv. Vlaha, po načelu reciprocnosti.⁸ Tvrdnja P. Matkovića (za proučavanje dubrovačkih trgovinskih ugovora nesumnjivo zaslužnog) da je Dubrovnik iste 1231. zaključio ugovor i sa Ferrarom, Senigalijom i Firmom je osporena, tako da su ugovori sa Senigalijom i Firmom otpali.⁹ Iz broja dubrovačkih trgovinskih sporazuma treba izbrisati i ugovor sa Ankonom 3. juna 1231. godine.¹⁰ Kod vraćanja duga Dub-

⁵ *Chronica ragusina Junii Resti item Joannis Gondulae*, ed. Sp. Nodilo, MSHSM XXV, Zagreb 1883, 74; P. Matković, *Trgovinski odnosi između Dubrovnika i srednje Italije*, Rad JAZU XV, Zagreb 1871, 16; J. Lučić, *Neobelodanjene isprave i akti XIII stoljeća iz Dubrovačkog arhiva*, Arhivski vjesnik X, Zagreb 1967, 117—18 i 125 (tekst); T. Smičiklas je objavio isti ugovor ali ga je pogrešno datirao sa 1251. godinom (T. Smičiklas, *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae* II, Zagreb, 251—2 (u daljem tekstu: Smičiklas, CD).

⁶ J. Lučić, *Pomorsko-trgovačke veze Dubrovnika i Italije u XIII stoljeću*, Pomorski zbornik V, Zagreb 1967, 451.

⁷ *Chronica ragusina Junii Resti*, 79.

⁸ Isto, 80; T. Smičiklas, CD IV, 395—6.

⁹ Smičiklas, CD III, 339; A. Polverari, *Un antico patto mercantile tra Radusa e Ferrara*, Quaderni storici XIII, Ancona 1970, 246—50; J. Lučić, *Oko nekih ugovora između Dubrovnika i talijanskih gradova u XIII stoljeću*, *Historijski zbornik XXIII—XXIV*, Zagreb 1970—71, 376.

¹⁰ Smičiklas, CD III, 339—40; P. Matković, n. d., 52; J. Lučić, *Pomorsko-trgovačke veze između Dubrovnika i Italije*, 454 (i 454—55 o Senigaliji i Fanu).

rovčana građanima Ankone u drugoj polovini XIII veka posredovali su u Dubrovniku načelnik i opština Ankone.¹¹ Opština Sv. Elpidija na molbu Dubrovčana 1249. garantovala im je nepovredivost kretanja na području svoje komune.¹²

Veze Dubrovnika sa gradom Firmom bile su posebno zanimljive. Dubrovčani su uspjeli (1229) da im se obća bezbednost poslovanja u toj varoši do februara naredne godine. Dve godine docnije garantovano im je slobodno trgovanje i kretanje kako za ljude tako i za trgovačku robu.¹³ Desilo se, međutim, da su izvesni trgovci Firmljani prevezli robu na ladi Dubrovčanina Zanziusa i da su (10. avgusta 1246) kad su prispeli u luku svog grada saopštili da su bili opljačkani od gusara i Slovena krivicom tog Dubrovčanina; oduzeli su im: lanena platna, tkanine za odelo i postelju, razne vreće, bob i brašno, so, noževi, slanina i drugo. Kako Dubrovčani i njihova opština nisu nadomestili štetu, opština Firmo dozvolila je svojim građanima da mogu izvršiti represalije tako da otmu Dubrovčanima odgovarajuću protivvrednost, gdegod ih pronadu, na kopnu ili moru u okolini Firma. Odnosi između pomenutih gradova su se pogoršali. Neki Dubrovčani su nastavili da otimaju robu Firmljana. Tek posle desetak godina odnosi su se poboljšali.¹⁴

Još 1226. Sinjorija je zapovedila svojim podanicima da ne kupuju robu od Dubrovčana koju ovi prevoze na liniji Ankona — Zadar, kao što nije odobrila da Dubrovčani s tom robom dolaze u Veneciju.¹⁵ Ugovorom od 1236, kojim su Dubrovčani iznova stavljani pod vlast Mlečana, pored ranijih obaveza nametnuto im je i da ne smeju zalaziti u luke severno od Ankone pa do rta Promontorio u Istri, osim ako nabavljaju životne namirnice da bi ih dovozili u grad na lagunama.¹⁶ Takvom mletačkom praksom, Dubrovčani su se, mada su nastavili da posluju s Ankonom, počeli usmeravati na pomorsko-trgovački promet s Apulijom, gde su uživali kudikamo veće slobode. Od Ankone do rta Leuke u Apuliji i do Korinskog zaliva na istočnoj strani Mlečani su davali Dubrovčanima relativnu slobodu delovanja.¹⁷ Na taj prostor od Ankone do Korinskog zaliva Mlečani su ograničili radius dubrovačke plo-

¹¹ J. Lučić, Neobjavljene isprave i akti XIII stoljeća iz Dubrovačkog arhiva, Arhivski vjesnik XVI, Zagreb 1973, 120, № 41 i str. 121, № 42.

¹² Smičiklas, CD IV, 388.

¹³ Isto, III, 308 i 339.

¹⁴ Isto, 300—313; V, 10—12; J. Lučić, Pomorsko-trgovačke veze Dubrovnika i Italije, 455. — O ugovoru iz 1256 vid.: I. Manken, n. d., 379.

¹⁵ S. Ljubić, Listine o odnošajih između južnoga Slavenstva i Mletačke Republike I, Zagreb 1968, 37, 38, 41; J. Lučić, Pomorsko-trgovačke veze Dubrovnika i Venecije u XIII st., Pomorski zbornik VIII, Zadar 1970, 573.

¹⁶ Ljubić, Listine I, 53; Smičiklas, CD, IV, 8—11; J. Radonić, Dubrovačka akta i povelje, knj. I, sv. I, Beograd 1934, 28—32 (u daljem tekstu: Radonić, DAK).

¹⁷ J. Lučić, Pomorsko-trgovačke veze Dubrovnika na Mediteranu u XIII stoljeću, Rad JAZU, 359, Zagreb 1971, 136, 155. — Ni Bribirci, kao naslednici omiških Kačića, nisu smeli ploviti severno od linije Ankona — otok Unije (N. Klaić — I. Petricioli, Zadar u srednjem veku, Zadar 1976, 208.

vidbe i zato što su hteli da ih nabace na poslovanje u balkanskim zemljama, odakle je dubrovačka roba bila oslobođena carina.¹⁸

U XIII veku u razdoblju do 1252. Dubrovčani su sklopili sa gradovima Ankonске Marke sledeće sporazume: Fano — 1231. i 1249, Rekanati — 1206. i 1229, San Elpidije — 1249, Firmo — 1229, područje Montefeltra — 1240. Posle 1252. Dubrovčani su obnovili staro prijateljstvo s gradom Firmom (1256, 1288) i s Ankonom (1264), mada su povremeno i dalje nastajale trzavice. Dubrovčani su se povlačili sa pijaca Romanje pa i Marke zbog pritiska Venecije. Iz nacрта ugovora s Ankonom zapaža se da su Dubrovčani ipak zadržali određene pozicije čak i u dolini reke Po i u Toskani.¹⁹

Počev od 1252. pomorska moć Mlečana osećala se na Jadranu sve jasnije. Godine 1264. Ankona je izgubila svoju ekonomsku samostalnost i pala je pod uticaj mletačkih interesa. Odnosi Dubrovnika s Ankonom bili su i dalje posebno značajni. Godine 1252. Ankona je proglasila karantin za sve strance, ali je od te mere izuzet Dubrovnik.²⁰ Iste godine oslobodila je Dubrovčane plaćanja raznih dažbina i pristojbi u svom pristaništu.²¹ Dve godine kasnije, međutim, kad su neki Ankonjani prevozili robu na lađi Dubrovačana Seriga, kod luke Inganator (blizu Mljeta) gusari su opljačkali brod; trgovci su Sergija i druge Dubrovčane na lađi optužili za neku vrstu saučesništva i tražili da mi dubrovačka opština nadoknadi gubitke; kad je ova to odbila, ankonska opština je dopustila represalije protiv dubrovačkih trgovaca. Dubrovnik je 1256. ponudio pregovore o miru s tim da se nadoknadi deo protivvrednosti koju Ankonjani nisu naplatili samosudom. Razmirice su trajale sve do ugovora o miru 1264. godine.²²

¹⁸ J. Lučić, Pomorsko-trgovački dometi Dubrovnika u XIII stoljeću. Spomenica Josipa Matasovića (1892—1962), Zagreb 1972, 157.

¹⁹ Isto, 158. — Autor pominje da su Dubrovčani 1240. zaključili sporazum sa Urbinom i sa Montefeltrom, no ne navodi ni u jednom drugom članku (Pomorsko-trgovačke veze Dubrovnika i Italije, 469) odnosnu dokumentaciju. S obzirom da sa ova dva grada nisu publikovani drugi ugovori sa Dubrovnikom, treba pretpostaviti da je i ovde u pitanju omaška; knez Urbina i Montefeltra kao gradonačelnik Ravene i Cervije poveljom je dopustio Dubrovčanima da slobodno trguju ali u — Raveni (S. Ljubić, Listine II, 57; Radonić, DAK 1/1, 33—34). Omašku predstavlja i tvrdnja Grge Novaka o ugovorima Dubrovnika sa Rakanatijem — 208. i — 234. godinom (Dubrovačka mornarica, Jadranska straža IV, Split, 1926, 224).

²⁰ Smičiklas, CD IV, 514. — O najstarijim ugovorima Venecije i gradova Marke vid.: G. Luzzato, I più antichi trattati tra Venezia e la città marchigiana (1141—1345), Nuovo archivio veneto XI (1906), 5—91; Rekanati 1228 (50—1), Rekanati 9. VI 1228 (51—3), Rekanati 1239 (58—51), Rekanati 1278 (53—6), Ankona 29. VII 1264 (65—72).

²¹ Chronica ragusina Junii Resti, 90; J. Lučić, Pomorsko-trgovačke veze Dubrovnika i Italije, 456.

²² Smičiklas, CD IV, 569; V, 78; Radonić, DAK 1/1, 37—42, 43—7; V. Foretić, Nekoliko pogleda na pomorsku trgovinu Dubrovnika u srednjem veku, Dubrovačko pomorstvo, Dubrovnik 1952, 130; Ljubić, Listine I, 80; P. Matković, n.d., 19; J. Lučić, Pomorsko-trgovačke veze Dubrovnika i Italije, 456—7.

Julia 1264. zaključen je ugovor između Ankone i Venecije. U njemu se Ankona obavezala da neće omogućiti tranzit stranim trgovcima i njihovoj robi bilo koje vrste za severni deo Jadrana; ni Ankonjani koji su živeli na Levantu nisu smeli prevoziti u svoj grad efektive stranaca. Trgovci Dubrovnika, Zadra, cele Dalmacije i Sklavonije (dakle, Boka Kotorska, Zetsko primorje i verovatno Hrvatsko primorje) bili su dužni da za svoje toware u Anconi plaćaju 20% carine. Taj ugovor bio je značajan za uspostavljanje velike mletačke trgovine na Sredozemlju.²³ Posle tog ugovora došlo je do zaključenja ugovora sa Dubrovnikom iste godine.

Kao i ranije, prijateljstvo Dubrovčana i Ankonjana trajalo je veoma malo. Već 1265. ponovo su nastale razmirice i represalije, a 1274. i građani Firma su predvidili samonaknađivanje na račun Dubrovčana. Nesuglasice zbog šteta koje su pretrpeli Firmljani otklonjene su tek novim ugovorom 1288. godine.²⁴ U međuvremenu Dubrovčani su mogli iz Vizantije, bez plaćanja carine, prodavati u Anconi kože domaćih i divljih životinja, proizvode od kože, razna krzna, vosak i slično; kad bi, pak, dovozili žitarice iz Vizantije, plaćali su uobičajenu carinu, kao i drugi stranci.²⁵

Trgovačke veze i mogućnosti Dubrovčana odrazile su se i u dubrovačkom statutu (1272). U njemu je, pored ostalog, rečeno da su sve lade koje doplove iz Marke dužne da plate u Dubrovniku lučku taksu, s tim što su od plaćanja oslobođeni građani triju gradova u Marki — Ankonjani, Senigalijci i Fanezi, pored pripadnika osam gradova iz Apulije.²⁶ Svakako radi protivusluge, Firma je ugovorom od 1288. oslobodio Dubrovčane plaćanja carine.²⁷ Tako ugovori u drugoj polovini XIII stoleća, posle onog sa Ankonom, ne daju prijateljskom gradu samo bezbedan i slobodan prolaz i zaštitu od šteta, nego se prelazi i na oslobođenje od plaćanja carine, što svakako predstavlja novi, značajan element uzajamnih odnosa lučkih gradova.

²³ M. Natalucci, *Ancona nel Medioevo*, Città di Castello 1960, 207; H. Kretschmayr, *Geschichte von Venedig*, B. II, Gotha 1920, 40—41; J. Kulischer, *Opća ekonomska povijest srednjeg i novog vijeka*, knj. I, Zagreb 1957, 237; G. Novak, *Mletačka politika na Jadranu*, *Jadranska straža* IV (1926), 7, 142.

²⁴ *Chronica ragusina Junii Resti*, 98—100; Ljubić, *Listine* II, 100; Radonić, *DAK* 1/1, 69—70.

²⁵ Smičiklas, *CD* IV, 86; J. Lučić, *Pomorsko-trgovačke veze Dubrovnika na Mediteranu u XIII stoljeću*, *Rad JAZU* 359, Zagreb 1971, 147. — O dubrovačkom dovozu žitarica iz Vizantije u Marku vid.; B. Hrabak, *Izvoz žitarica iz grčkih oblasti u XIII, XIV i XV stoljeću*, *Istorijski časopis* XVIII, Beograd 1971, 216 i dalje.

²⁶ V. Bogušić — K. Jireček, *Liber statutorum civitatis Ragusii*, Zagreb 1904, passim; J. Lučić, *Pomorsko-trgovački dometi*, 158—9.

²⁷ *Chronica ragusina Junii Resti*, 100; Ljubić, *Listine* II, 146; Radonić, *DAK*, 1/1, 69—70; P. Matković, n. d., *Rad* XV, 10—11.

Odnosi između Dubrovnika i Ankone su neko vreme mirovali sa smanjenim prometom. Ipak, trgovci iz Ankone poslovali su u Dubrovniku²⁸ a Dubrovčani su kupovali žito u Marki (1291).²⁹ Potom su 1292. opet proglašene međusobne zaplene: dubrovačka opština je uzaptila Ankonjanima neku količinu hlebnog zrna, a vlasti Ankone su oduzele Dubrovčanima neki vosak.³⁰ Takvo stanje međusobnih odnosa trebalo je zakrpati novim ugovorom između Dubrovnika i Ankone, do čega nije došlo, ali sačuvani nacrt sporazuma svedoči o postojećim relacijama.

Iz Dubrovnika je u Ankonu bio upućen Grubeša Ranjina da učini kraj samonaknađivanju građana dveju opština. Počeli su pregovori i Ankonjani su nagovestili potrebu sklapanja novog trgovinskog ugovora. Trojica ankonskih pregovarača podneli su (4. juna 1292) nacrt sporazuma. Ovaj je polazio od povelje u kojoj je bio izrađen dogovor kojim bi se regulisale represalije između dve komune. Trgovinske klauzule su, pak, predviđale oslobađanje Dubrovčana kod plaćanja carine na robu iz Sklavonije (do Lješa), sa izuzetkom stvari od predene i nepredene svile, za što je trebalo plaćati carinu od 2%; Dubrovčani bi bili rešeni plaćanja carine na krzna, kožu, vosak, kalaj i drugo što je dolazilo iz Vizantije, ako bi to Dubrovčani predali u Ankoni, ali ako bi tu robu izvezli dalje, davali bi 2% carina ad valore; za žito za koje bi dokazali da je iz Sklavonije, bili bi oslobođeni carine, inače bi plaćali 4%; za robu koju bi Dubrovčani uvezli u Ankonu iz Toskane, Romanje i Lombardije, plaćali bi 1%, dok je u pogledu plaćanja produkata iz Apulije stvar ostala na ranijem tretmanu; roba sa Levanta i iz severne Afrike bila bi opterećena sa 2%; ako tu robu ne bi prodali u Ankoni, nego bi se s njom vraćali u Dubrovnik, carina se ne bi uzimala; Dubrovčani ne bi plaćali carinu i u slučaju udesa pri plovidbi iz Sklavonije u Veneciju i obratno, ako bi ih vremenske nepogode, kvar na plovidlu ili opasnost od pirata nagnali da se sklone u luku Ankone, pa i ako bi tu obavili pretovar; ako bi slične okolnosti nastale pri plovidbi dubrovačkih lađa u Marku, Romanju ili u Apuliju, carina bi iznosila 2%. S druge strane, Ankonjani za svoju robu koju bi uvezli u Dubrovnik ne bi plaćali carinu, ali za proizvode iz Sklavonije koje bi dovozili kopnom u Dubrovnik plaćali bi 2% vrednosti; ankonske lađe koje bi pristale u dubrovačku luku sa solju ili vinom što bi bilo namenjeno izvozu, ne bi plaćali nikakvu tranzitnu carinu.³¹

Nacrt je nastojao da reguliše i plaćanje lučke takse, tj. arboratika. Polazeći od odredaba dubrovačkog statuta, Ankonjani bi

²⁸ J. Lučić, Pomorsko-trgovačke veze Dubrovnika i Italije, 457.

²⁹ Isto; Smičiklas, CD VIII, 21–23.

³⁰ Smičiklas, CD VII, 85–9; Radonić, DAK, I/1, 71–9; V. Foretić, Nekoliko pogleda, 130.

³¹ Smičiklas, CD VII, 85–9; Radonić, DAK I/1, 7–19; P. Matković, n.d., Rad XV, 19–22; V. Foretić, Nekoliko pogleda, 130.

bili oslobođeni toga davanja. Dubrovčani, međutim, ne bi imali takav tretman u Ankoni, jer bi od arboratika bili oslobođeni jedino ako bi robu iskricali u mesnoj luci.³² Ako bi koja od strana ugovornica zabranila izvoz iz pristaništa u Vizantiji, na Levantu i uopšte u krajevima izvan Jadrana, o tome bi trebalo da izvesti drugu stranu, određivši rok trajanja zabrane; sa trgovcima druge strane ugovornice postupalo bi se kao sa povlašćenim tuđincima. Za stranu koja bi prekršila sporazum predviđeno je plaćanje drugoj strani u iznosu od 200 maraka srebra.³³

Ugovorni koncept je pokazao želju vladajućih krugova Ankone da kao svoju interesnu stranu prema Dubrovniku odrede Apeninsko poluostrvo, severnu Afriku i Levant, dok je Dubrovčanima prepuštana Sklavonija i dovoz nekih proizvoda iz Vizantije. Pomenuti trgovački krugovi su pošli putem Mlečana, nastojeći da Dubrovčane orijentišu na balkansku kopnenu trgovinu, a unosno poslovanje u istočnom delu Sredozemlja bi zadržali za sebe. Dubrovačkoj strani bilo bi dozvoljeno da se uklapa u italijansku privrednu politiku, ali samo prevozom kabastog materijala, na primer drva iz Apulije.³⁴ Nacrt sporazuma trebalo je da Dubrovčane uključi u ankonsku ekonomsku politiku, i to tako da im se suze čak i one mogućnosti koje su oni koristili na osnovu običajnog prava koja su regulisana pre više decenija. Dubrovačka luka je smatrana kao potrebniija Ankonjanima nego ankonska Dubrovčanima, mada su Ankonjani rado videli Dubrovčane kao jevtine prevoznike i na moru.

Nije poznata sudbina ovog nacrta sporazuma. Grubeša Ranjina se izvukao od njegovog prihvatanja jer je lako mogao dokazati da nije opunomoćen da sklapa trgovinske ugovore, nego samo da reši pitanje represalija. U svakom slučaju, organi dubrovačke opštine dobili su prepis toga nacrta i oni su ga, kao vid diskriminacije, odbili. Tako je bar mišljenje većine istraživača o tom nacrtu, mada o njemu ništa izričito nema u sačuvanim dokumentima. Prema jednom mišljenju, dubrovački knez Andrija Dandolo je prihvatio odredbe koje su se odnosile na represalije, a ispustio je trgovinske klauzule.³⁵ Možda se narednih godina išlo na doterivanje ovog nacrta stvaranjem povoljnijih tačaka za Dubrovčane, jer postoje fragmenti još jednog nacrta trgovinskog ugovora između Dub-

³² Smičiklas, CD VII, 85—9; Radonić, DAK I/1, 7—9; V. Foretić, Nekoliko pogleda, 126—7, 130; J. Luetić, Povijest pomorstva Dubrovačke Republike, Pomorski zbornik II, Zagreb 1962, 1700; A. Marinović, Pomorsko-pravni propisi srednjovječnog dubrovačkog statusa, Pomorski zbornik III, Zagreb 1963, 413—61.

³³ Smičiklas, CD VII, 85—9; Radonić, DAK I/1, 74—6, 79; P. Patković, n. d., Rad XV, 21—22, 56, 19, 23; J. Lučić, Pomorsko-trgovačke veze Dubrovnika na Mediteranu, 146—7, 151, 153.

³⁴ J. Lučić, Pomorsko-trgovačke veze Dubrovnika i Italije, 457—8.

³⁵ M. Medini, Dubrovnik Gučetića, Beograd 1953, 108.

rovnika i Ankone s kraja stoleća. Koliko se može razabrati iz rekonstruisanih krhotina, carina od 2% trebalo je da bude zamenjena sa carinom od 1,25%, a kod nekih proizvoda bi Dubrovčani imali da budu tretirani kao Ankonjani, ali bi carina, kao regulator trgovinske politike imala da bude zadržana u Ankoni. Ova bi bila predviđena i za izvozne artikle, kao što su sapun, vino, so, ulje, žito, lan, smokve i drugo; Dubrovčanima bi bilo dozvoljeno da roba prodaju i strancima u Ankoni; oni bi u celini bili oslobođeni arboratika, čime bi se postigla recipročnost.³⁶ Takav ugovor bio bi mnogo povoljniji za Dubrovčane nego nacrt od 4. juna 1292. Ipak, dalja sudbina koncepta-fragmenata nije jasna.

Krajem XIII stoleća su nesumnjivo izgrađene osnove carinskih odnosa između Dubrovnika i varoši Ankonske Marke. Treba pretpostaviti da je ugovor sa Firmom iz 1288. trajao do 1320. godine, kad je njegov režim bio ugrožen nastalim prepirkama.³⁷ Osmog februara te godine, naime, odlučeno je da se neki trgovac iz Firma prisili da plati carinu kao što plaćaju ostali stranci, jer se opština Firmo ne pridržava pakta koji je potvrđen između te i dubrovačke komune, tj. konkretno, jer se Dubrovčanima u luci San Đorđo naplaćuje carina.³⁸ Dubrovačka opština je i dalje davala povlastice stanovnicima pojedinih gradova Marke, o čemu svedoče sačuvani statut dubrovačke carinarnice i izvesne odluke opštinskih veća. Malo veće, primerice, 14. decembra 1311. obavestilo je opštinu Rekanatija da su trgovci toga grada i njihova roba »slobodni« (od carina) u Dubrovniku, te se takav tretman očekuje i za Dubrovčane u Rekanatiju.³⁹ Sudeći prema jednom aktu (koji M. Peterković stavlja u 1327. godinu), važeći carinski zbornik tražio je od Ankonjana da u trećoj deceniji XIV veka plaćaju carinu na espap koji bi dovezli u dubrovačku luku.⁴⁰

Dubrovačko-ankonski odnosi ostali su u senci krilatog mletačkog lava čak i kad se Dubrovnik oslobodio mletačkog vrhovništva. Kako posle 1358. nije mogla nekim povlasticama da za sebe veže dubrovačku trgovinu, Sinjorija je pokazivala (1366) želju da ograniči Dubrovčanima slobodu poslovnog kretanja; godine 1368. ona je nametnula dubrovačkim trgovcima teže uslove. Tada su dubrovačke vlasti nameravale da uspostave tešnje odnose sa Ankonom.⁴¹ Pregovori su počeli 1368, zatim bili prekinuti na dve godine i posle obnovljeni jula 1370, da bi akt ugovora bio gotov 22. okto-

³⁶ J. Lučić, Neobjavljene isprave i akta XIII stoljeća iz Dubrovačkog arhiva, Arhivski vjesnik XVI, Zagreb 1973, 121—2, № 43.

³⁷ Monumenta ragusina. Libri reformationum V, 162.

³⁸ Smičiklas, CD VII, 85—9; Radonić, DAK 1/1, 71—9.

³⁹ Monumenta tagusina V, 96.

⁴⁰ HAD, Div. not. V, 273.

⁴¹ K. Vojnović, Carinski sustav Dubrovačke Republike, Rad JAZU 129, Zagreb 1896, 111, V. Foretić, Nekoliko pogleda, 137, 151—2.

bra 1372. Prema odredbama sporazuma, Dubrovčani su plaćali carinu na robu koju bi dovozili u Ankonu a ukrcavali je u okviru Jadrana po stopi od 1,25%; za proizvode dovučene sa Levanta i za neku robu (šećer, svila, pamuk) dovučenu iz bližih krajeva, ali izvan Jadrana plaćali su 6%; za ostalu robu izvan Jadrana davali su carinu od 3%; vunene tkanine išle su po carinskoj stopi od 4,5%; za oružje, prerađevine od kože, za predmete od gvožđa, kalaja i bakra i uopšte za sve produkte koji su u statutu ankonske carinarnice označeni kao »merkancija« davali su 4% carine; ako bi se roba nalazila samo u prohodu, tranzitna carina iznosila je 1,25%; za izvoz proizvoda Marke naplaćivana je carina od 2,5%, na primer za sapun, za koji je trebalo dati još po pet malih denara od komada. U Ankoni su carinu plaćali svi, pa i sami Ankonjani za izvesnu robu koju bi prodali strancima. Dubrovčani su bili oslobođeni plaćanja carine ako bi u Ankonu uvozili zlato, srebro, novac, biser i drago kamenje; sa Ankonjanima su bili izjednačeni u plaćanju carine na izvoz vina, soli, ulja, žita, smokava, oraha i jabuka; kod žita placalo se i za merenje po 16 malih denara od mere. Carina nije morala odmah da se isplati, nego u roku od godine dana po istovaru robe.⁴²

Pet nedelja kasnije veća dubrovačke komune sastavila su popis carina i »sloboštine« ankonskih trgovaca u Dubrovniku. Osnovno načelo bilo je — da se sa Ankonjanima postupa kao sa Dubrovčanima.⁴³ Za proizvode iskrcane u Dubrovniku Ankonjani nisu davali nikakvu carinu, osim za ulje, i to po osam groša za sud od 500 libara; za robu koja bi iz Dubrovnika bila izvezena u Srbiju, Bosnu, Srem i u primorske gradove od Dubrovnika do Drača (ne uključivši ostrva Mljet, Korčulu i Brač) po 2,75%, a od Drača do Valone po 2% carine; sukno je drukčije obračunavano: groš za svaki top. Prodaju robe Ankonjana Slovenima i stanovnicima okolnih krajeva prati carina od 3,5%; za ono što bi Dračani i Valonjani kupili ili prodali u Dubrovniku od Ankonjana ili Ankonjanima plaćaju onoliko carinu koliko Dubrovčani u njihovim mestima; za robu koju bi kupili od Slovena i Dubrovčana u Dubrovniku Ankonjani ne bi ništa platili, kao ni Sloveni i Dubrovčani prodavci; Ankonjani su, međutim, u Dubrovniku bili opterećeni jednom dodatnom dažbinom uz carinu: za svaku trgovačku transakciju platili bi dubrovačkoj opštini polovinu mešetarske takse

⁴² Radonić, DAK I/2, 835—42; Makušev, Monumenta historica Slavorum Meridionalium vicinorumque populorum I, Varsoviae 1874, 111—18; P. Matković, n.n., Rad XV, 31; K. Vojnović, Carinski sustav, 115; Ciavarini, Statuti anconetani del Mare, del Terzenale e della Dogana e Patti con diverse nazioni, Ancona 1896, 238—45.

⁴³ Radonić, DAK, I/1, 103—6; M. Peterković, n.d., 392; P. Matković, n.n., Rad XV, 23—7 i 31—33, 57—9, 61—3; K. Vojnović, Carinski sustav, 114—5; Monumenta ragusina IV, 133—35.

⁴⁴ Radonić, DAK, I/1, 103—6; Monumenta ragusina IV, 133—5; P. Matković, n.n., Rad XV, 23—27, 57—9; K. Vojnović, Carinski sustav, 114—5.

koja je iznosila 3%, a od robe koja se meri težinskim merama još 25 malih denara na 1000 libara težine za vagu; ako bi neko vagao svoju robu, a ne bi je prodao, platio bi polovinu te pristojbe. Građani Ankone bili bi potpuno oslobođeni carine kad dovoze sve vrste žitarica i za sočivo, a uživaju povlasticu kao Dubrovčani u kupoprodaji soli, ulja, slanog mesa, žive stoke, sklavina, raše, golubova i drugih ptica, riba i robinja. Oni bi, međutim, morali da plate po groš od konjskog tovara ako bi robu upućivali na ona mesta gde se inače plaća carina.⁴⁵ Ove povlastice su odgovarale ankonskoj opštini, te je ona poslala svog opunomoćenika Đakoma Paulija, koji je 24. decembra 1372. potvrdio ugovor pred većnicima Dubrovnika.⁴⁶

Dubrovčanima su odredbe sporazuma sa Ankonom takođe odgovarale, te su još pre njihove potvrde smatrali da ugovor treba zaključiti na neodređen rok, tj. da važi za večita vremena. S tim se nije složio papski namesnik kao vrhovni upravljatelj Marke, kardinal Guljelmo Novaletto. Na sugestiju ankonskih vlasti, Dubrovčani su se u toku pregovora obratili za intervenciju i preporuku svom suverenu, ugarskom kralju Lajošu I; ovaj im je (1371) izdao rekomandaciju na papu Grgura XI, koji je još tada boravio u Avinjonu, a pismo je bilo adresirano na ankonsku opštinu i na papskog legata u Bolonji; pismo kralja Lajoša donco je u Ankonu budvanski biskup Natale (Božo).⁴⁷ Mada su ugovor obe strane ratifikovale za večita vremena, papa ga je 31. marta 1373. potvrdio samo na pet godina.⁴⁸ Pošto je prošao ugovorni rok, predstavnici ankonske opštine na sednici gradskih veća 22. jula 1378. predložili su da se dubrovačkim trgovcima ubuduće naplaćuje carina. Međutim, na predlog većnika P. Tomazijevo, ugovor je obnovljen s tim da vredi za vreme duže od pet godina.⁴⁹

Krajem 1378. zaista su u Dubrovniku boravili izaslanici ankonske opštine (Paulo, Donatino), te je kao rezultat njihovog rada nastao akt izdat 5. oktobra 1379. koji govori o pregovorima između Dubrovčana i Ankonjana.⁵⁰ Šta je zaključeno i da li je uopšte nešto ustanovljeno ne može se znati. Jedino se sme pretpostaviti da pregovaranje nije urodilo punim plodom, jer se u kasnijim sporazumima pominje samo ugovor od 1372. a ne i neki iz 1379. Na ankonsko-dubrovačke odnose opet se nadvila senka krilatog mletačkog lava koji je tada rikao u ratu sa Đenovljanima oko otoka Tenedosa. Mlečani nisu rado gledali na jačanje prometa između naspramnih gradova sa dve jadranske obale. Zbog toga je u leto 1378.

⁴⁵ Isto.

⁴⁶ Gelcich-Thallóczy, n.d., 46—8; P. Matković, n.n., Rad XV, 24.

⁴⁷ P. Matković, n.n., Rad XV, 27—8; K. Vojnović, Carinski sustav, 113.

⁴⁸ V. Makušev, Monumenta historica, 118; Ciavarini, Statuti, 246.

⁴⁹ Monumenta ragusina IV, 127; G. Wenzel, Magyar diplomáczi emlékek az Anjoukorból III, MHH, Acta externa III, Budapest 187, 317.

izvršen pritisak na opštinske vlasti Riminija, Firma i Askolija da ne dozvoljavaju svojim poslovnim ljudima da odlaze u mesta Sklavonije,⁵¹ a mletačka flota je svojim ratnim pokretima ometala plovidbu Dubrovčana sa Ankonskom Markom. Kad je rat okončan mirom u Torinu (1381), dubrovačko Veliko veće je (20. februara 1382) rešilo da upravnicima i vlastima Riminija, Romanje i Marke pošalje poslanike da rade na pogodnostima trgovanja; za izaslanika je izabran Marko Bunić, kome je izabrana tročlana komisija imala da odredi instrukcije za obnovu ugovora.⁵² Pojednosti o pregovorima verovatno vođenim u Marki 1382. nisu poznate. Zna se samo da su se 1384. u Dubrovniku bavili izaslanici ankonske opštine; njima je 4. juna 1384. prodana jedna od tri stare galije.⁵³ Tačno godinu dana kasnije dubrovačka opština donela je nove carinske odredbe sa povećanom stopom, no od njih su bili izuzeti Mlečani, stanovnici dalmatinskih gradova i Ankonjani.⁵⁴ Kad je tačno ugovor zaključen nema znakova, jer to ne prati materija tretirana na sednicama opštinskih veća, no verovatno u vremenu od juna 1384. do juna sledeće godine ili možda pre do početka 1385.

U međuvremenu, septembra 1386. i potom ponovo juna 1388. radilo se na sklapanju posebne »unije« sa Zadrom, drugim dalmatinskim gradovima i sa Ankonom za borbu protiv gusara.⁵⁵ To bi svakako bila materija koja je bila nezavisna od trgovinskog ugovora. Izgleda da ništa nije postignuto zbog nejasnog stava Zadra i Dalmatinaca koji su zavisili od više faktora.

Kad je važnost ugovora sa Dubrovnikom istekla, 22. januara 1395. upravni organi Ankone naložili su svojim carinicima da počnu da naplaćuju Dubrovčanima carine kao i drugim strancima, s obzirom da se u Dubrovniku više nisu poštovale ugovorne tačke iz 1372. godine.⁵⁶ Izgledalo bi kao da u međuvremenu, ništa nije novo zaključivano, nego da su se nekom inercijom poštovale stimulacije ugovora iz 1372. iako nije formalno obnavljan. Dubrovčani su promenu osetili naročito kod robe koja je dolazila iz krajeva izvan Jadrana na stranim lađama. Zbog toga su odredili da se nametne carina od 6% na robu koju su Ankonjani uvozili sa Levanta na dubrovačkim brodovima. Ankonski trgovci, u želji da budu oslobođeni novog nameta, tvrdili su da se visoka stopa na robu sa Levanta u njihovom rodnu gradu ne odnosi na Dubrovčane i Senjane. Zbog toga su samoupravni organi Dubrovnika doneli odluku

⁵¹ G. Wenzel, n.d., 155; B. Krekić, *Dubrovnik i rat oko Tenedosa (1378—1381)*, Zbornik radova Vizantološkog instituta V, Beograd 1958, 23.

⁵² M. J. Dinić, *Odluke veća Dubrovačke Republike I*, Beograd 1952, 282, 283, 212, 211; P. Matković, n.n., *Rad XV*, 29.

⁵³ M. J. Dinić, *Odluke veća II* (1964), 23 i 79.

⁵⁴ M. Peterković, n.d., 392; P. Matković, n.n., *Rad XV*, 29.

⁵⁵ M. J. Dinić, *Odluke veća II*, 237, 289, 414, 415, 432, 433, 485.

⁵⁶ V. Makušev, *Monumenta historica*, 119.

(1. novembra 1396) da ankonski trgovci deponuju zalog za iznos carina od 6% na robu koju su transportovali a da u vremenu od pet meseci pokažu zvaničnu izjavu svojih vlasti da su Dubrovčani izuzeti od poslednjih carinskih odredaba.⁵⁶

Koncem januara 1392. dubrovačko Veliko veće odlučilo je da se krene u pregovore sa Ankonom kako bi se zaključio novi trgovinski ugovor.⁵⁷ U to vreme se opet bavilo u Dubrovniku jedno ankonsko poslanstvo koje je imalo zadatak da poradi na saradnji dvaju gradova u gonjenju gusara Gabrijela od Parme.⁵⁸ Kad su pregovori krenuli, dubrovačka opština je sledećeg meseca poslala svoje predloge u Ankonu. Dopunjene predloge dubrovačko Veće umoljcnih je izglasalo 7. marta.⁵⁹ Odredbe novog ugovora nadovezale su se na sporazum iz 1372. godine. Dopune sa ankonske strane predvidele su da se roba trgovaca oslobodi carine u luci Dubrovnika, na što su Dubrovčani zahtevali da se njihova roba u Ankoni, bez obzira odakle je stigla, carini samo ako bi se iskrcala, dok se za neiskrcanu ne bi ništa plaćalo; neiskrcana dubrovačka roba koja bi u ankonsko pristanište stigla na nedubrovačkim brodovima ne bi ništa plaćala; nikakvu naknadu ne bi dali ni oni dubrovački trgovci koji bi na ankonskim lađama vozili svoj espap i proizvode od Valone (tačnije od ostrva Sazan) do Šibenika; ništa za takvu vožnju ne bi dali ni ankonski brodari; od tog opšteg pravila postojao bi izuzetak ako bi se prevozila so i drugi prehrambeni proizvodi; tada bi carinu naplatila ona strana kojoj bi pripadao vlasnik broda.⁶⁰

Kad je uskoro (19. jula 1392) dubrovačka opština izglasala nove zaštitne mere za uvoz tkanina, ankonska strana je pristala da se odredba priključi prihvaćenom sporazumu; dodatak je predviđao da bi svi stranci, dakle i Ankonjani, bili dužni da na dovezeno sukno i druge vrste tkanina plate carinu; zakonska novela je stekla isti dodatak i na ankonskoj strani, pa su Dubrovčani u Ankoni plaćali carinu na dovoz tkanina, kao i ostali tuđinci. Sporazum je bio zaključen na 29 godina. O ugovoru su opštinske vlasti obeju strana učinile notarski zapis da prihvataju dokumenat, i to dubrovačke 22. aprila, a ankonske 6. maja 1397. godine.⁶¹

Dubrovačka strana bila je ta koja je stalno izazivala inovacije ili ih je izvodila i bez formalnog zahtevanja. Već 1404. dubro-

⁵⁶ HAD, Reform, XXX, 43.

⁵⁷ Isto, 139^r od 29, I 1397.

⁵⁸ M. Popović-Radenković, *Le relazioni commerciali fra Dubrovnik (Ragusa) e la Puglia nel periodo angioino (1266—1442)*, Archivio storico per la provincia napoletana XXXVII, Napoli 1957, 20—1.

⁵⁹ HAD, Reform, XXX, 98 od 7, III 1397.

⁶⁰ V. Makušev, *Monumenta historica*, 119—20; P. Matković, n.n., Rad XV, 20, 32, 60—1, 64.

⁶¹ V. Makušev, *Monumenta historica*, 122; P. Matković, n.n., rad XV, 30, 32, 60—1, 64; 35.

vački trgovci nisu se držali sporazuma, te su iznuđene nove norme i naturene neke parcijalne prednosti.⁶² Godine 1417. odnosi su se zaoštrili načinom na koji su ankonske vlasti postupile sa dubrovačkim trgovcem Vlahotom Hrankovićem, a potom i sa drugima; među predmetima koje je on dovezao nalazio se i svitak voska za koji je neki Ankonjanin tvrdio da je njemu ukraden; Vlahota je odbio da na pretpostavke i nabedivanja predaje svoju robu, pa su lakoverne ankonske vlasti uhapsile izvesne dubrovačke trgovce, a njihov imetak uzaptile; spor među opštinama je rešen kompromisno, ali je stvoren presedan za ozbiljnije narušavanje prijateljskih odnosa.⁶³ Tri godine potom Ivanu Lukinom sekvestrovani su u Ankoni tovar srebra i 26 svitaka voska uz tvrdnju da roba ne pripada njemu nego nekim Bosancima, te da se na nju ne mogu odnositi povlašćene carinske stimulacije. Recipročnost postupaka doveo je dotle da su dubrovačke vlasti zaplenile ankonske brodove koji su se našli u dubrovačkoj luci.⁶⁴

Momenat za takve intervencije baš nije bio najpogodniji. Vreme od 29 godina važenja ugovora iz 1397. iscrpljivalo se. Da se stvori pogodna atmosfera za nove pregovore, dubrovačka strana je digla sekvestar na brodovima zbog voska koji je oduzet u Ankoni, a odmah zatim su sa ankonskim konzulom povedeni razgovori o ponovnoj potvrdi sporazuma koji je upravo trebalo da se okonča.⁶⁵ Za pregovarače u Ankoni izabrani su Paladin Gundulić i opštinski kancelar rodom Praćanin, ali iz Padove. Oni su pošli 16. marta 1426, ovlašćeni da obnove postojeći sporazum.⁶⁶ Ankonjani nisu hteli da produže važnost dotadašnjeg ugovora, jer su se Dubrovčani počeli preorijentisati na neke susedne luke, Rimini, Pezaro i Fano, tako da se u Ankoni osetio manjak u carinskim prihodima. Ankonjani čak nisu pristajali da otvore svoje karte i da

⁶² M. Natalucci, *Ancona attraverso i secoli: Il Quattrocento*, Città di Castello 1958, 65.

⁶³ N. Iorga, *Notes et extraits pour servir à l'histoire des croisades au XVe siècle*, vol. II, Paris 1889, 161; B. Krkić, *Dubrovnik i Levant (1280—1460)*, Beograd 1956, 59. Plovidba za Ankonu je u Dubrovniku krajem aprila 1417. označena kao ugrožena, te je poslata barka-glasnik da o tome obavesti dubrovačke pomorce u pravcu Ankone i Venecije (HAD, Cons, rog. I, 74' od 27. IV 1417).

⁶⁴ HAD, Cons, min. II, 164 (15. XII 1420); Cons, rog. III, 22 (20. II 1421), 64 (12. XII 1421). — Nejasno je da li je u vezi s tim bila naredena plovidba u konvoju u pravcu Ankone i Venecije za pet dubrovačkih lađica, kojima je kao kapetan određen Franko Sorkočević (HAD, Cons, min. II, 80a, 82). — B. Hrabak, «Dubrovačko srebro u Italiji i Kataloniji u XIV, XV i XVI veku», *Istorijski glasnik* 1—2/1980, 71.

⁶⁵ HAD, Cons, rog. III, 289 (7. II 1426), 289' (14. II 1426), 290 (19, 21, 23. II 1426); Cons, min. III, 104' (23. II 1426), (pregovori za oslobođenje voska oduzetog Vlahu Sorkočeviću ili njegovim sinovima).

⁶⁶ HAD, Cons, maius III, 105 (27. II 1426); Cons, rog. III, 290' (23. II 1426), 291 (6. III 1426), 295 (13. III 1426), 295' (16. III 1426), 296 (24. IV 1426); P. Matković, n.n., *Rad XV*, 35—6.

označe pogodbe za potpisivanje akta. Uzalud je Paladin Gundulić navodio kako se i ankonski brodovi služe drugim pristaništima od rta Kumani do Kotora; Ankonjani takvu interpretaciju nisu prihvatili, jer su sve navedene luke osim Kotora bile dubrovačke.⁶⁷ Kad ni poslednji pokušaj da se u Ankoni proizvede odluka nije uspeo, poslata je u Ankonu barka koja je trebalo da preveze u domovinu dubrovačke trgovce i njihov imetak koji su poslovali u Ankoni. Potom je (31. maja) zabranjeno svim trgovcima da posećuju Ankonu i da upućuju robu na njenu luku.⁶⁸

Predstavnici vlasti Ankone, i u drugim slučajevima nagli i preki, pokazali su slabe živce pa su odgovorili silom: preuzeli su robu Dubrovčana koja je još ostala u njihovoj varoši. Dubrovačke vlasti su na to (26. marta 1427) uzvratili istom merom te su izdale zapovest rukovodiocima po pristaništima na kopnenoj obali i na otocima da grabe ankonske brodove koji bi prolazili pored obala.⁶⁹ Time je ratnička sekira bila iskopana i otpočela su neprijateljstva.

Novo trgovačko uporište Dubrovčana u Marki trebalo je da postane mesto Firma. Za izaslanika je izabran (18. juna 1426) kancelar Batista, rodom iz Firma, s nalogom da od Lodovika Miljorati, gospodara Firma, izradi oslobođenje od plaćanja carine za dubrovačke trgovce; ukoliko ovaj ne bi pristao na toliko velike povlastice, trebalo je postići da u Firmu Dubrovčani budu prihvatani kao u Pezaru i Fanu, gradovima porodice Malatesta, nudeći u Dubrovniku isti tretman Lodovikovim podanicima. Pregovori su trajali cele godine i njihovi rezultati nisu obelodanjeni.⁷⁰ Dve godine docnije Firmljani su oterali Lodovika.⁷¹

Zatim je središte dubrovačke trgovine u Marki trebalo da bude Pezaro. Kad je gospodar toga grada, Pandolfo Malatesta umro (1430), privremeno se pogoršao položaj Dubrovčana u toj varoši. U jesen te godine vlasti su uzabile robu izvesnih dubrovačkih trgovaca. To je ponukalo dubrovačko Veće umoljenih da (3. oktobra) zabrani dubrovačkim brodarima da terete prevoze ili šalju u Pezaro i u zemlje i krajeve gospodara Pezara.⁷² Dok je u Pezaru vladao Galeaco Malatesta, Fano i Rimini došli su u posed Pandolfovog sina Sidismonda, s kojim su Dubrovčani održavali prijateljske odnose. Treba pretpostaviti da su Sidismondovom intervencijom popravljeni odnosi sa Pezaram, jer je dubrovačko Veće umoljenih (7. aprila 1431) dopustilo svojim podanicima da sa robom idu i u Pezaro. Gospodar Pezara vratio je u važnost privilegije koje su Dubrovčani uživali u Pezaru. Posle toga (26. maja) u Dubrov-

⁶⁷ Radonić, DAK, I/1, 368; P. Matković, n.n., Rad XV, 36, 37, 37—8.

⁶⁸ HAD, Cons. rog. III, 295' (22. IV 1426), 300' (31. V 1426).

⁶⁹ HAD, Cons. rog. IV, 16 od 26. III 1427.

⁷⁰ Chronica ragusina Junii Resti, 229; P. Matković, n.n., Rad XV, 11—12.

⁷¹ M. Matalucci, Ancona attraverso i secoli I, 446—7.

⁷² HAD, Cons. rog. III, 234 (14. IX 1430); IV, 238' (3. X 1430).

niku je izabrana komisija da pregleda odredbe o pogodnostima koje su označile pezarske vlasti. Na povoljan komisijski izveštaj, Veće umoljenih je potvrdilo odredbe koje su dubrovačke trgovce oslobađali carinskih obaveza, kao što je usvojilo odluke o istom tretmanu Pezaraca.⁷⁴ I u Rimini, takođe grad Malatesta, počeli su da zalaze Dubrovčani, a naročito Italijani u službi dubrovačke opštine.⁷⁴

Za transport srebra u Firencu ranije se išlo preko Ankone. Već početkom 20-ih godina Dubrovčani su plemeniti metal transportovali i preko Urbina. Gospodar toga grada, Malatesta de Malatestis, krajem leta 1422. oštetio je dubrovačke trgovce, a nastali su i nepotrebni troškovi da se srebro oslobodi. Dubrovačka opština je morala da izađe u susret oštećenim i da im pozajmi 300 perpera, ali da se novac vrati ako se oslobodi i sam deo srebra. Dubrovačka opština je u isto vreme zabranila svojim podanicima da do kraja oktobra te godine prenose beo metal u Firencu tim putem. Radi povraćaja uzapćenog opština je delegirala Klima Rastića.⁷⁵

Prekid odnosa između Ankone i Dubrovnika znatno je više škodio Ankonjanima nego Dubrovčanima koji su se snašli na drugim stranama dok Ankonjani nisu mogli naći pogodne luke na srednjem delu istočne obale Jadrana. Zbog toga je ankonska opština septembra 1432. poslala Stefana Tom. de Fatatis s nalogom da se upozna sa tužbama Dubrovčana i da svede račune o represalijama koje su ovi imali sa Ankonjanima. U svojim povoljnijim pozicijama Dubrovčani su se počeli nećkati i zavlaciti stvari. O takvom raspoloženju svedoči okolnost da je samo jedan glas prevagnuo da se odluci da se pregovori ne nastave kad je ankonskom izaslaniku trebalo dati na uvid spise dubrovačke kancelarije i notarijata. Prilika za obnovu dijaloga ukazala se ponovo 1433, kad se dubrovački suveren kralj Žigmund u Rimu krunisao za cara. Predlog da se sa Ankonom obnove pregovori stavljen je na dnevni red 30. marta i on je uz male izmene prihvaćen, pa je ankonskom pregovaraču Stefanu Tom. de Fatatis data propusnica da se pojavi u Dubrovniku. Još 11. jula rešeno je u Veću umoljenih da se odgovori na pismo ankonske opštine. Izgleda da je ankonski izaslanik imao uputstva i za utuk, te su (1. decembra) knez i Malo veće ovlašteni da odgovore ankonskom glasniku na ono što im je on saopštio; tada je već postignut sporazum u načelu i kao da je rešeno i pitanje dubrovačke lade zadržane u Ankoni, pa su prema predviđenom sporazumu dubrovački brodovi mogli ulaziti u an-

⁷⁴ HAD, Cons. rog. IV, 237 (27. IV 1430), 277 (7. III 1431), 280—0' (15. III 1431); V, 3. O Sidjismundu Malatesti i njegovoj porodici vidi: Istorija Italije, tom, 1, Moskva 1976, 332—33.

⁷⁵ HAD, Cons. min. IV, 99 od 3. VI 1427 (Đorđo Brunjoli iz Mantove, opštinski fustanjar).

⁷⁶ HAD, Cons. rog. III, 110 (29. IX 1422), 111 (30. IX 1422), 148 (20. III 1433).

konsku luku. Stvar je potom izgleda zapela u Ankoni, jer ova nije dala potvrdu na ono što je dogovoreno u gradu sv. Vlaha. Zbog toga 21. januara 1431. Veće umoljenih nije moglo da izda slobodan prolaz za jednu godinu Stefanu Tomazijevom i njegovom sinu, koji su sa robom stigli pred Dubrovnik, nego je odluka o tome prepuštena Velikom veću. Izgleda da je lično zainteresovan ankonski pregovarač bio popustljiv u pregovorima, te je zbog toga ankonska opština odlagala prihvatanje ugovorenih uslova. Tek sredinom avgusta 1434. izabrana su u Dubrovniku tri plemića da sastave odgovor na pismo funkcionera Ankone. Komisija je predložila da vlasti Ankone iznesu svoje propozicije za sklapanje novog ugovora.⁷⁶

U međuvremenu upravljači Ankone trudili su se da oraspolože Dubrovčane sitnim pažnjama. Kad je tročlana deputacija preko Ankone putovala u Rim na Žigmundovo krunisanje, ankonska opština dopustila je da darovi prođu ispod carinjena i da se delegati simbolično daruju sa pet dukata, koliko da se pokaže želja da se ponovo ide na integraciju starog prijateljstva.⁷⁷ Od početka 1434. Dubrovčani su sa Firmljanima, kao prvima od stanovnika Ankonske Marke inaugurisali novu carinsku praksu sa dovoznicama robe preko mora: dozvoljavali su ulaz u luku i prodaju espapa u gradu, s tim da se za unovčenu robu plaćala uobičajena carina, a za ono za što nije dobijen novac ne bi se plaćala carina kad bi se roba izvela iz dubrovačke luke. Firmljanin je dolazio i sa manufakturnom robom (tkanina, sapun, druga roba) i sa prehrambenim artiklima (riba).⁷⁸

Veća grada Ankone premišljala su se sve do prvih nedelja 1436, kad je (pre kraja februara) stigao njihov odgovor na dubrovačko pismo. Dubrovački senatori su najpre odložili razmatranje stvari, a 15. marta su odlučili da upute u Ankonu jednog od svoja četiri kancelara, dok je tročlana komisija imala da pripremi sve hartije o »slučaju Ankone« i podnela je vladi svoje predloge. Potom je tek 27. juna 1436. izabrana komisija od tri plemića koja bi napisala uputstva kancelaru koji bi krenuo u Ankonu. Nastup dubrovačkog pregovarača, kancelara Paskvina de Labrinja, Kremonca, zakasnio je zbog kuge koja se u međuvremenu javila u Ankoni. Prvih dana septembra kancelar Kremonac okrivljen je da je radio protiv uputstava koja je primio za pregovore sa Ankonjanima.⁷⁹

⁷⁶ HAD, Cons. rog. V, 103 (10. IX 1432), 146 (30. V 1433), 154 (11. VII 1433), 176 (27. XI 1433), 176^r (1. XII 1433), 177 (5. XII 1433), 179 (12. XII 1433), 181 (19. I 1434), 184 (30. I 1434), 191 (27. II 1434), 192 (2. III 1434), 198 (5. IV 1434), 219^r (14. i 16. VIII 1434); Radonić, DAK I/1, 336—7; P. Matković, n.n., Rad. XV, 39.

⁷⁷ V. Makušev, Monumenta historica, 124.

⁷⁸ HAD, Cond. min. 100^r od 13. I 1434.

⁷⁹ HAD, Cons. rog. VI, 37 (27. II 1436), 39^r (8. III 1436), 40 (15. III 1436), 43 (27. III 1436), 62^r (27. VI 1436), 64 (9. VII 1436), 77 (4. IX 1436); Radonić, DAK, I/1, 361—2, 362, 369—77.

Tako, ni u jesen 1436. nije bilo ništa od zaključenja dubrovačko-ankonskog ugovora.

Opet je nastala stanka od tri godine. Dogodio se i konflikt i to zato što su dubrovački carinici uzaptili robu jednog ankonskog trgovca koji nije hteo da plati carinu koju je označio kao vrlo visoku i nepravičnu; carinici nisu postupali po svom nahodjenju, nego prema pravilniku koji je zaista predviđao naplatu visoke carine (10%); trgovac se potom požalio svojoj opštini, a ova je izvela represaliju, lišivši slobode izvesne dubrovačke trgovce u Ankoni i zaplenivši njihovu robu. Na zahtev da se ankonskom trgovcu naknadi šteta dubrovački organi su se pomirljivo ponašali, bez obzira na već izvedene represalije: odmazde za represalije nisu naređene i dozvoljene, a nešto kasnije ankonski trgovci koji su svoju robu prevozili na brodu Nikole Menčetića bili su čak oprosteni carine.⁶⁰ Izaslanik za pregovore biran je u Dubrovniku već početkom 1439, ali je Marin Rastić stvarno krenuo tek sredinom decembra. Date mu instrukcije predviđale su da se pored rešavanja naplate visoke carine ankonskom trgovcu uzmu u pretres i odredbe starih sporazuma. U toku pregovora nastala je pauza zbog ponovne pojave kužne zaraze u Ankoni aprila 1440, a potom je Menčetić smerao da traži da bude oslobođen misije. No, pre nego što je odluka o tome donesena u Dubrovniku, sporazum je ipak postignut.⁶¹

Devetnaestoga juna 1440. konačno je zaključen sporazum prihvaćen 15. juna između Marina Rastića i ankonskih pregovarača. Ugovor je značio potvrdu osnova iz 1372. sa dodacima iz 1397, uz tri novce; njime je Dubrovčanima dopušteno da robu proizvedenu unutar jadranskog prostora uvoze preko Ankone za druge gradove srednje i severne Italije; za taj bi teret umesto carine plaćali samo pristojbu za pristajanje u ankonskoj luci, koja je iznosila 13 osmina dukata na svakih 100 dukata vrednosti robe (1,625%); od te obaveze izuzeta je dragocena roba (zlatu, srebro, biseri, drago kamenje), za što nije trebalo davati ništa; taksa se plaćala i u slučaju da brod sa robom Dubrovčana bilo iz kog razloga uđe u luku ili tu obavi prekrećanje, tj. ne dođe do prodaje esapa; za svu ostalu robu plaćala bi se carina po ugovorima od 1372. i 1397. godine. Fortaživanja iz ranijih šteta i represalija su anulirana.⁶² Sporazum koji je Marin Rastić (pogrešno Martin Resta) zaključio sa Nikolom Bonarelijem i Ćirijakom Piccolijem nazvan je »Savez Ankonjana i Dubrovčana« i, prema jednom savremenom

⁶⁰ HAD, Cons. rog. VI, 74 (23. VIII 1438); VII, 84 (13. VIII 1439); Radonić, DAK, I/1, 363.

⁶¹ HAD, Cons. rog. VII, 10' (19. I 1439), 17 (10. II 1439), 111 (12. XII 1439), 112 (15. XII 1439), 155 (23. IV 1440), 164 (27. V 1440), 164' (30. V 1440), 175 (6. VII 1440); Radonić, DAK, I/1, 420—1, 430—6, 436—9.

⁶² V. Makušev, Monumenta historica, 124—6; Radonić, DAK, I/1, 439—43; P. Makušev, n.n., Rad XV, 40—42, 66—9; E. Spadolini, Il commercio, le arti et la loggia dei mercanti in Ancona, Portocivitanova 1904, 341.

istoričaru Ankone, »predstavlja pravu komunalnu konfederaciju«. Njegov tekst je bio uklesan u mermeru na javnom mestu opštinske palate. Dubrovčani su takođe visoko ocenili zaključeni posao, te su jednom od njegovih tvoraca, Ćirijaku Picokoliju, trgovcu i arheologu, 12. januara 1444, ponudili u dubrovačkom Malom veću poklon od 12.000 dukata.⁸³

U vezi s ovim ugovorom neobično je bilo to da je istovremeno zaključen u Dubrovniku paralelan ugovor sa Stefanom Tom. de Fatatis, kao ankonskim poslanikom, u kome je, pored potvrde ranijih ugovora, prihvaćena jedna nova odredba: Ankonjanima je dozvoljeno da bacaju sidra u dubrovačkoj luci bez plaćanja bilo kakvih dažbina.⁸⁴ Kod izvoza iz Dubrovnika akcenat je bio na eksportu srebra: Ankonjanin pri tom izvozu ne bi plaćao nikakvu carinu kao ni Dubrovčanin kad bi prodao srebro Ankonjanima.⁸⁵

»Savez« iz 1440. godine pokazao je prave interese i odnose obe strane ugovornice. Za trgovce i jednog i drugog grada luka grada-partnera je bila mnogo važnija od pijace savezne opštine — Dubrovnik Ankonjanima za izvoz bosanskog i srbijanskog srebra i kao etapno pristanište za plovidbu na Istok, a Ankona Dubrovčanima kao prihvatna baza za trgovanje sa Firencem i ostalom srednjom, pa i severnom, Italijom. Ankonjani su popustili u revnosti da sami održavaju promet između Dubrovnika i srednje Italije, ali i dalje prave razliku u trgovanju svog partnera u jadranskom okviru i izvan njega, posebno na Levantu, gde nisu bili spremni da prave kompromise tim pre što je jačanje Dubrovčana na toj strani bilo sve očiglednije. Levant je ostao neomeđena zona, gde su interesi pomireni kompromisom.

Izgleda da su neki Dubrovčani počeli koristiti poslovne kanale Ankonjana za zabranjeni vid poslovanja na Istoku, jer bi u Ankoni i u drugim varošima Marke nabavljali oružje i hranu, što se nije smelo izvoziti nevernicima. Malo veće (septembra 1446) nije želelo da ograničava svoje pomorce u koristima plovidbe u Ankonu, ali je zahtevalo registraciju takvih plovidbi da bi se lađe mogle kontrolisati da ne čine zloupotrebe.⁸⁶ Marta 1447. jedna tročlana komisija trebalo je da sastavi odgovor ankonskoj opštini u slučaju Bernarda Medičija. Na sličan način trebalo je otpisati na pitanje ankonskih vlasti juna i decembra 1456. godine.⁸⁷ Nije poznato šta je bio predmet prepiske dvaju prijateljskih gradova, no treba pretpostaviti da je reč o pokušajima zaobilazjenja odredaba

⁸³ M. Natalucci, *Ancona attraverso i secoli: Il Quattrocento*, 65.

⁸⁴ D. Farlatti, *Illyricum sacrum*, t. VI, Venetiis 1800, 162; P. Matković, n. n., Rad XV, 42.

⁸⁵ B. Hrabak, »Dubrovačko« srebro, 71 (odredba je ustanovljena kao važeća 1444—1447).

⁸⁶ U tom smislu: HAD, Cons. rog. X, 25', 30', 93'.

⁸⁷ Isto, 88 (30. III 1447); XI, 202 (5. VI 1450), 269' (5. XII 1450).

sporazuma od strane trgovaca oba grada. Stanovnici ostalih gradova Marke nisu uživali carinske povlastice Ankonjana, te su se ponekad lažno predstavljali kao Ankonjani, posebno ako tu u tom mestu imali stan.⁸⁸ Jedan Firmljanin pokušao je (u leto 1451) da prokrijumčari vosak, te je o slučaju pisano opštini Firmo i gubernatoru Marke. Neku privilegiju tražili su neki Santoarduini i njegov nećak iz Pezara, ali su se Dubrovčani izvukli izvinjavanjem.⁸⁹ Jedna barka koja se spremala (februara 1455) da pođe u Ankonu i jedna druga koja je imala da putuje u Pezaro sa trgovcima i njihovom robom bile su zadržane u Dubrovniku. I tu treba pretpostaviti zloupotrebu posebnog tretmana Ankonjana. U to vreme bilo je oštećenih Dubrovčana u Marki i Romanji.⁹⁰ Početkom 1460. Veće umoljenih moralo je slati Junija Mar. Gradića kao izaslanika u Pezaro da izvodi iz zatvora dubrovačke podanike.⁹¹

Ugovor iz juna 1440. bio je ograničen na trajanje od 20 godina.⁹² Obnova sporazuma predviđala je izbor izaslanika za Ankonu i sastavljanje instrukcija koje bi mu trebalo dati. Za poslanika je izabran Nikola Bunić, ali je njegov odlazak odlagan do sredine februara 1461. Izgleda da je Dubrovnik tražio neke izmene. Ankonska strana je odmah potvrdila sporazum, a dubrovačka je (27. marta) odbila da to učini. Buniću je čak (12. juna) saopšteno da prekine razgovore i da se vrati u rodni grad, ako Ankonjani ne bi uz potvrdu sporazuma od 1441. godine prihvatili dva nova dodatka.⁹³ Pregovori su i dalje zapinjali, i početkom jula postignut je neki kompromis, ali dubrovačka vlada nije pristala ni na njega i Buniću nije poslala veliki pečat sv. Vlaha. Bunić je u Ankoni ostao do kraja avgusta 1461, a potom se vratio praznih ruku.⁹⁴ U neugovornom stanju ankonski brodovi ne samo što nisu uživali nikakve povlastice u pogledu carina, nego su ponekad morali da traže dozvolu za ulazak u dubrovačku luku. Tako je bilo sa jednom ankonskom lađom koja je došla sa Sicilije i koja je poslednjeg dana novembra 1460. dobila »salvuskondukt«.⁹⁵

Novembra 1461. dubrovačka opština je nagovestila da će Ankonjani davati carinu od 3% za ulaz i izlaz iz luke. Početkom 1463. izabrana je tročlana komisija koja je trebalo da priredi materi-

⁸⁸ Neki primeri: HAD, Cons. min. IX, 186 (6. VII 1443); XI, 199 (20. VII 1448); XIII, 106 (4. XI 1452), 126 (17. V 1453).

⁸⁹ HAD, Cons. rog. XII, 119 (8. VIII 1451), 125 (20. VIII 1451).

⁹⁰ HAD, Cons. rog. XIV, 128' (1. II 1455), 187' (31. VII 1455).

⁹¹ HAD, Cons. rog. XVI, 95 od 12. I 1460.

⁹² V. Makušev, Monumenta historica, 125; Radonić, DAK I/1, 442; P. Matković, n. n., Rad XV, 42.

⁹³ HAD, Cons. rog. XVI, 160' (8. VIII 1460), 175' (10. IX 1460), 210 (23. I 1461), 221 (7. II 1461).

⁹⁴ Isto, 240 (27. III 1461), 267 (12. VI 1461), 273 (8. VII 1461); Cons. maius XII, 41' od 27. VIII 1461.

⁹⁵ HAD, Cons. min. XV, 140 od 30. XI 1460 (Antonio Pasaro).

jale za rešavanje pitanja sporazuma sa Ankonom. Orsat Menčetić je, kao na svoju ruku, pokušao da pokrene sređivanje dubrovačko-ankonskih ekonomskih odnosa.⁹⁶ Pozitivnih rezultata tih inicijativa nije bilo. Ipak, carina na pšenicu dovezenu iz Marke bila je upola manja (jedan groš od stara dovezenog do kraja januara) nego za pšenicu sa Sicilije, iz Lombardije i Toskane,⁹⁷ možda zato što je ona kao i zrnevlje iz Kalabrije (sa istim popustom) bila jevtinija. Jedan kontakt sa upravljačima Ankone planiran je marta 1464. sa poklisarom koji je odlazio papi; pri povratku poslanik bi stupio u dodir sa predstavnicima vlasti u Ankoni, koji je imao da pokuša da kažu šta bi više tražili od »kapitula« koji su bili u važnosti između dva grada navodno 40 godina; želeći da sami traže više, nastojali su da ankonski višak usklade sa svojim i da, kao glavno, izađu iz postojeće sporazumske kolotečine. U to vreme, kad su Ankonjani u pitanju, primenjivana je povlašćena tarifa opšteg tipa: za proizvode koje bi dovukli i prodali plaćala bi se uobičajena carina, već prema artiklima, dok bi se neprodato moglo izvesti iz luke, bez ikakve carine.⁹⁸

Juna 1464. opet su birani izaslanici za pregovore u Ankoni. Kao povod poslužio je planirani papin dolazak u taj grad. Predlog da se, pored dvojice već izabranih doda i treći izaslanik nije prošao, ali je prihvaćena uobičajena ekspertna trojka za pripremu materijala. Jedna nova tačka odnosila se na lokrumski samostan, ali nije rečeno u kom smislu; svakako se tu radilo o čisto crkvenim poslovima sa papskom kurijom, a ne o trgovinskim postulatima u odnosima sa Ankonom. Odlazak je odložen.⁹⁹

Odnosi u to doba nisu bili ponajbolji ni sa Pezarom, čiji je gospodar bio samovoljni Alesandro Sforca iz Milana. Neka dubrovačka lađica sa trgovcima htela je da izbegne da uđe u luku Pezara i da plati carinu, te ju je Sforca dao uhvatiti, a prema Dubrovčanima su naređene represivne mere. Poklisar koji je išao u Rim (Ivan Gundulić) marta 1465. trebalo je da svrati u Pezaro i da traži ukidanje represalija, jer je u pitanju bilo samo 15 dukata.¹⁰⁰

Krajem septembra 1468. odložena je rasprava o »kapitulima« sa Ankonom, koja je pokrenuta još prvih dana iste godine preko dubrovačkog konzula u Ankoni i izborom trojice eksperata za pripremanje materijala i druge trojice za davanje uputstava poklisaru.¹⁰¹ Marta 1472. na primer, na ankoške lađe sa robom prime-

⁹⁶ Isto, 216' (14. XI 1461); XVI, 60 (8. II 1463); Cons. rog. XVII, 177 (29. I 1463).

⁹⁷ HAD, Cons. maius XII, 140' od 21. X 1463.

⁹⁸ HAD, Cons. rog. XVIII, 34' (14. III 1464), 50 (14. V 1464).

⁹⁹ Isto, 63', 65', 66', 68', 70.

¹⁰⁰ Isto, 142' (26. III 1465), 143 (27. III 1465).

¹⁰¹ HAD, Cons. rog. XX, 3' (8. I 1468), 80' (15. IX 1468), 84 (27. IX 1468), 125 (15. II 1469).

njivana je opšta povlašćena carina. Jedan Urbinjanin tretiran je »prema uredbi Dubrovnika i prema običajima«,¹⁰² što je teško bliže odrediti. Maja 1476. ponovo je senatu postavljeno pitanje da se uđe u analizu prakse koja je postojala u carinskim odredbama sa Ankonom, ali je sa ogromnom većinom (30:8) odlučeno da se u pitanje ne ulazi. Februara sledeće godine trebalo je odlučiti o odgovoru koji je valjalo dati na pisanje dubrovačkog konzula u Ankoni, Frana Stolića, ali je stvar odložena još sa većom većinom (34:4) glasova.¹⁰³ Bilo je jasno da su senatori tu materiju smatrali nevažnom, dok se u isto vreme pitanje carine Firentinaca koji su preko Ankone dolazili u Dubrovnik, a zatim odlazili kopnom u velike centre Otomanskog carstva, stalno nalazilo na dnevnom redu. Deo robe iz Ankone donosili su svakako i Firentinci, takođe u pogledu carina povlašćenim u Dubrovniku. No, dok su se Ankonjani, pa i Dubrovčani kad je u pitanju Ankona, ograničili pre svega na izvoz srebra, a Dubrovčani tek posle toga i na izvoz stočarskih proizvoda. Firentinci su u Tursku unosili odlične tkanine, a izvozili kamelot i polupreradevine Bliskog Istoka. Kad se srebro samo krišom moglo odnositi, a stočarstvo još nije dobilo tržišne impulse u Bosni i Hercegovini, sama privreda nije nalagala veću potrebu da se uspostave pravi odnosi između Dubrovnika i Ankone. Stvar će izmeniti jačanje stočarstva u bližem zaleđu Dubrovnika.

Neki trgovci iz Marke razumeli su nastale promene, te su se poveli za Firentincima. Jedan Urbinjanin prevezio je (1487) tkanine u Jedrene, u jedno od središta Firentinaca, povezan sa ovima. Verovatno istim brodom je u Dubrovnik prispeo Ankonjanin Petračo Jakobi, koji je dovezao delom stare ankonske proizvode (sapun), a od novih neke bokale koji su bili popularni kod Turaka; bio je ocarinjen opštom povlašćenom carinom, tj. za neprodatu i odvezenu robu nije mu ništa uzeto na ime carine. Tkanine i druge manufakturne izrađevine dolazile su u Dubrovnik, ali na brodovima Dubrovčana. U poslednjoj deceniji stoleća Ankona je već počela da privlači hrišćanske a možda već i muslimanske gusare, te to nije bio pogodan momenat za dubrovačke poslovne ljude. Neke naoružane barke aprila 1492, na primer, načinile su štetu na brodu Ilije Petrovića u vodama Marke.¹⁰⁴

Opadanje prometa i međusobna animoznost poradali su akte koji bi se pre mogli nazvati neprijateljski nego prijateljski. Sedmog aprila 1495. Ankona je donela uredbu o Dubrovčanima koji bi posetili luku Ankone i drugih varoši Marke; svaka dubrovačka lađa koja bi prazna doplovila u Ankonu platila bi četiri zlatna dukata,

¹⁰² HAD, Cons, min. XVIII, 168' (18. III 1472); XIX, 68 (26. IX 1475). — O carini robe Ankonjana na lađi M. Kolendica vidi: Cons, rog. XXII, 73 od 11. XI 1473).

¹⁰³ HAD, Cons, rog. XXIII, 3 (24. V 1476), 90' (11. II 1477).

¹⁰⁴ HAD, Cons, min. XXIII, 57' (14. V 1487), 126 (2. V 1488); XXIV, 151' (17. IV 1492).

saobrazno količini robe koju bi mogla da primi a ako bi neka iskrala robu davala dva i po dukata; ona lađa koja bi gledala da izbegne carinu, platila bi kaznu od 25 dukata.¹⁰⁵ Logika takvog carinjenja je obrnuto srazmerna normalnoj logici, jer carina ima ulogu da brani domaće tržište od dovoza strane jevtinije robe, a ne da zavidi drugim brodovima za ono što ne mogu da učine domaći, jer ih dovoljno nije ni bilo. Bila je to svest da stranac bolje prolazi kad u Ankoni kupuje robu nego kad je prodaje.

Neka prepiska je u tim uslovima postojala. Providnici Dubrovnika dobili su (krajem marta 1500) zadatak da senatu iznesu svoje mišljenje o tome šta bi trebalo pisati u Ankonu. U Ankoni se radilo preko konzula. Tada, 1. aprila 1501. za konzula je izabran Bartolomeo Tomazijev.¹⁰⁶ Jedan savremeni istoričar Ankone piše da se 1501. dubrovački trgovci nisu verno držali sporazuma, te su dodate izvesne norme i ugovorene su parcijalne pogodnosti.¹⁰⁷ Nije, međutim, jasno kojih su se ugovora tada mogli držati, kad je sporazum iz 1440. davno stavljen ad akta.

Počev od prve četvrtine XV veka može se zapaziti da u odnosima između Dubrovnika i Ankone izvesnu ulogu igraju i konzuli. Godine 1426. sreće se ankonski konzul u gradu pod Srđem, a dubrovački konzuli rezidirali su u Ankoni tek nešto kasnije. Tek u leto 1441. postavljen je dubrovački konzul u Ankoni a 1475. u Pezaru (Pandolifo Arduinov).¹⁰⁸ Konzuli su bili poslovni ljudi koji su iz svojih zavičajnih gradova, gde su birani za dubrovačke konzule, održavali trgovačke kontakte sa gradom sv. Vlaha. To važi kako za Pandolfa tako i za Frančeska Lelijevođ koji ga je smenio u Fenkciji (1487), a koji je u Dubrovniku poslovao još 1463. godine.¹⁰⁹

Dok se Dubrovnik nalazio pod mletačkim vrhovništvom, interese njegovih trgovaca i pomoraca branio je u mediteranskim lukama mletački konzul. Prve konzule Dubrovnik je u italijanskim varošima postavio tek kad se oslobodio mletačke vlasti (1358). Poznati istraživač konzularne službe Dubrovnika Ilija Mitić na početku svojih istraživanja smatrao je da je u to vreme upostavljen i konzulat u Ankoni; on je mislio da je ne samo Mihailo Bunić (1381) nego i Marin Krpa (1312) nosio titulu konzula.¹¹⁰ Međutim,

¹⁰⁵ V. Makušev, *Monumenta historica*, 126—7; Ciavarini, *Statuti della Dogana*, 251—252; P. Matković, n. n., *Rad XV*, 42.

¹⁰⁶ HAD, *Cons. rog.* XXVIII, 196^r (28. III 1500), 271 (1. IV 1501).

¹⁰⁷ M. Natalucci, *Ancona attraverso i secoli: Il Quattrocento*, 65.

¹⁰⁸ HAD, *Cons. rog.* IX, 7 (20. VII 1441); XXII, 169 (11. II 1475); I. Mitić, *Konzuli i konzulska služba starog Dubrovnika*, Dubrovnik 1973, 35.

¹⁰⁹ HAD, *Cons. min.* XX, 23 (9. I 1476); *Cons. rog.* XXV, 152 (15. III 1487) i *Cons. maius*, XII, 117.

¹¹⁰ I. Mitić, *Dubrovački konzuli i diplomati od prvih početaka do pada Republike*, Dubrovnik II/1967, 78—9; I. Mitić, *Izveštaj o istraživanju konzularne i diplomatske povijesti Dubrovnika*, *Ljetopis JAZU* 67, Zagreb 1966, 394.

oni su bili samo tzv. faktori, kako se za Bunića izričito kaže.¹¹¹ Za razliku od konzula, koji su bili podanici gradova u kojima su uređivali kao konzuli, faktori su bili Dubrovčani, trgovci koji su se bolje ugnezdili u kom gradu, koje je biralo Veće umoljenih i koji su posredovali u korist svojih zemljaka; za svoj trud dobijali su proviziju za svršen posao.¹¹² Faktor je bio i Paluško Milenović, koji je 1382. kupovao vino za dubrovačku opštinu.¹¹³

Takvom dubrovačkom predstavničkom aparaturom služili su se i Bokelji, posebno Peraštani, koji su najviše od stanovnika Boke Kotorske uključeni u dubrovačku trgovinu, a od 80-ih godina XV veka i Novljani. Kotorani su se služili i uslugama mletačkih konzula, više u Marki nego u Lančanu, gde su Dubrovčane bolje gledali nego Mlečane.

---

¹¹¹ M. J. Dinić, Odluke veća I, 31 i 170; I. Mancken, n. d., 151.

¹¹² M. J. Dinić, Odluke veća I, 126—7.

¹¹³ D. Dinić-Knežević, Trgovina vinom u Dubrovniku u XIV veku, Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu IX (1966), 75.

Summary

ACTIVITIES OF THE BAY-OF-KOTOR PEOPLE IN THE FAIR-CITIES OF ANCONA MARK AND LANCIANO (to 1600)

Bogumil HRABAK

Basing his study on the material of the Dubrovnik Archives the author has treated the matter in three chapters: 1. Connections of the Bay of Kotor and Ancona Mark to the end of the 15th century; 2. Increased exchange between Lanciano and the Bay-of-Kotor people from the end of the 15th century on; Relations between Dubrovnik and Ancona Mark in the 13th, 14th and 15th century. Italian sources indicate remarkable presence of Slav people in certain towns of Ancona Mark, for instance Sencgalia in the 13th century, where there was a street named after the people of Kotor. In the 15th and 14th century the people of Kotor had relations with Ancona, Fermi and Recanti, and from the end of the 15th century they frequented Lanciano (Abruzzo), though they did not give up the connections with the towns of the Mark. The merchants of Kotor did not specialize in any particular ware; for instance export of tanned leather, rough woollen products (blankets, rugs, homemade peasant coats), lead and leadoxide, but dealt with everything that the market demanded at the moment — Albanian wheat, Turkish saddles, Arab horses canvas. Among the import articles the most frequent were woollen materials, in particular a kind of cheap English cloth. The reimbursement was made by the people of Kotor themselves, and from 1580 cheques were drawn to Lanciano and further to Venice. In the cases of the lack of good ware or sufficient amounts of it, or lack of available ships, the people of Kotor went to Dubrovnik where they obtained good quality ware and found greater choice of prizes; could hire ships, insure their cargo, borrow money at convenient interest and get commercial information about the situation in the large part of the Mediterranean. Having such business connections with Dubrovnik they did not make any attempts to develop the export of cattle and sheep products through the neighbouring Risan.

As the Bay-of-Kotor people — specially those of Perast and from the end of the 15th century the people of Novi, too — used the Dubrovnik consular service, the author treated the customs relations between Dubrovnik and the towns of Ancona Mark from 1199 to 1501. He also studied and explained the role of the consuls (from 1441) and the so called agents of the community of Dubrovnik who acted before them (from 1312) in the towns of Ancona Mark, correcting the misinterpretations of some of the former students of the same matter.